

GERBLƏR VƏ EMBLEMLƏR

➤ Ümumi məlumat	3
➤ Gerblərin tarixi	4
➤ Çar Rusiyası dövründə Azərbaycanın quberniya və şəhərlərinin gerbləri.....	4
<i>Quberniyaların gerbləri</i>	4
<i>Şəhərlərin gerbləri</i>	9
➤ Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə Dövlət gerbinin yaradılması təşəbbüsləri	21
➤ Azərbaycan SSR-in gerbləri.....	22
➤ Müasir Dövlət gerbinin yaranması.....	23
➤ Dövlət gerbindəki simvolların mənə və funksiyaları.....	24
➤ Azərbaycan gerbinə dair sənədlər	25
➤ Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının Dövlət gerbi və möhürünün layihəsinin hazırlanmasına dair müsabiqə elanı (23 mart 1919)	25
➤ Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının hərbi ordenlər, milli himn, dövlət gerbi və möhürünün layihələrinin hazırlanması haqqında qərarı (30 yanvar 1920).....	26
➤ Milli himn və Dövlət gerbinin hazırlanması üçün müsabiqə elan edilməsi haqqında Xalq Maarif Nazirliyinin qərarı (fevral 1920)	27
➤ Azərbaycan SSR gerbi üzərindəki yazıların Azərbaycan mətni haqqında 1940-cı il 20 mart tarixli Fərman	28
➤ Azərbaycan SSR Dövlət gerbi üzərində “Azərbaycan Совет Социалист Республикасы” yazısının Azərbaycan dilində düzəlişdirilməsi haqqında 1959-cu il 21 yanvar tarixli Fərman	29
➤ Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barəsində* Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1981-ci il 16 mart tarixli Fərmanı	30
➤ Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin tətbiqi qaydalarının təsdiq edilməsi barəsində Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1982-ci il 12 fevral tarixli qərarı	32
➤ Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin ən yaxşı təsviri üçün müsabiqə elan olunması haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Qərarı (5 fevral 1991)	34
➤ Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin ən yaxşı mətni, Dövlət gerbinin, orden və medalının ən yaxşı təsvirləri üçün müsabiqə keçirilməsi üzrə komissiyanın təşkil edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Qərarı (28 mart 1991)	35
➤ Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu (19 yanvar 1993).....	36
➤ Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barəsində Azərbaycan Respublikasının Qanunu (23 fevral 1993).....	37
➤ Emblemlər	39
➤ Konstitusiyaya Məhkəməsinin emblemi	39
➤ Silahlı Qüvvələrin emblemi	40
➤ Ədalət mühakiməsinin rəsmi emblemi	42
➤ Gömrük orqanlarının tanınma nişanı.....	43
➤ Prokurorluğun rəsmi emblemi	45

➤ Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının emblemi.....	46
➤ Daxili işlər orqanlarının emblemi.....	48
➤ Vergilər Nazirliyinin tanınma nişanı	50
➤ Fövqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi.....	51
➤ Ədliyyə Nazirliyinin emblemi	53
➤ Dövlət Miqrasiya Xidmətinin emblemi.....	55
➤ İstifadə olunmuş ədəbiyyat.....	57

Ümumi məlumat

Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi onun dövlət müstəqilliyinin müqəddəs atributlarından, rəmzlərindən biridir. Müasir Dövlət gerbi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə yaradılmış gerb layihəsinin müəyyən dəyişikliklərlə təkrarıdır.

Azərbaycanın dövlət gerbi haqqında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti 1920-ci il yanvarın 30-da müsabiqə elan etmiş və müsabiqədən keçəcək gerb nümunəsinin həmin ilin mayın 28-də qəbul ediləcəyi haqqında qərar çıxarmışdır. Lakin 1920-ci il aprel ayının 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqut etməsi nəticəsində dövlət gerbi haqqında qərar qəbul edilməmişdir.

1990-cı il noyabrın 17-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi dövlət gerbi ilə bağlı məsələni müzakirə edərək, Azərbaycan SSR Ali Soveti qarşısında Azərbaycanın dövlət gerbinin hazırlanması üçün yeni müsabiqənin elan olunması haqqında vəsətət qaldırmışdır.

Müsabiqə 1991-ci il fevralın 5-də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin qərarı ilə elan olunmuşdur. 1991-1992-ci illər ərzində müsabiqəyə Dövlət gerbinin onlarla layihəsi təqdim olunmuş, müzakirələr zamanı 1919-1920-ci illərdə hazırlanmış layihələrdən birinin qəbul edilməsi ilə bağlı təkliflər də səslənmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti 1993-cü il yanvarın 19-da qəbul etdiyi Konstitusiyaya Qanunu ilə 1919-1920-ci illərdə hazırlanmış dövlət gerbi layihələrindən birini müəyyən dəyişikliklərlə Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi kimi təsdiq etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinin rəmzidir. Dövlət gerbi palıd budaqlarından və sünbüllərdən ibarət qövsün üzərində yerləşən qalxan təsvirindən ibarətdir. Qalxanın üstündə Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağının rəngləri fonunda səkkizguşəli ulduz, ulduzun mərkəzində alov təsviri vardır. Dövlət gerbinin rəngli təsvirində ulduz ağ, alov qırmızı, palıd budaqları yaşıl, sünbüllər sarı rəngdədir. Qalxanın və ulduzun sağaqları, habelə qalxanın düymələri və palıd qozaları qızıldır.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi bütün dövlət orqanlarının möhürlərində, Azərbaycan Respublikası qanunlarının, parlamentin qərarlarının, prezidentin fərman və sərəncamlarının blanklarında, dövlət orqanlarının sənədlərinin blanklarında, kağız və metal pul nişanlarında, qiymətli kağızlarda, dövlət istiqraz vərəqələrində, Azərbaycan Respublikası vətəndaşının pasportunda, Azərbaycan Respublikası parlamentinin rəsmi nəşrlərində, Dövlət sərhəd nişanlarında təsvir olunan fərqləndirici nişanıdır.

Dövlət gerbinin qabarıq təsviri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iqamətgahına və xidməti kabinetinə, Azərbaycan Respublikası parlamentinin binasına, iclas salonuna və parlament sədrinin xidməti kabinetinə, bütün məhkəmələrin, hərbi tribunalların binalarına, məhkəmə iclaslarının salonlarına, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi və Ali Məhkəməsi sədrlərinin xidməti kabinetlərinə, Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallarda dövlət orqanlarının binalarına, Azərbaycan Respublikasının diplomatik və ticarət nümayəndəliklərinin, konsulluq idarələrinin binalarına vurulur.

Milli dövlət müstəqilliyimizin mühüm atributlardan olan gerbə hörmət və ehtiramla yanaşmaq, onun rəngli və ağ-qara təsvirinin verilməsində mövcud qanunvericilik aktlarının tələblərinə əməl etmək hər bir Azərbaycan vətəndaşının, eləcə də, dövlət təşkilatının borcudur.

Gerblərin tarixi

Çar Rusiyası dövründə Azərbaycanın quberniya və şəhərlərinin gerbləri

Quberniyaların gerbləri

Ümumi məlumat

XIX əsrin əvvəlində çar Rusiyasının Cənubi Qafqazı işğalı nəticəsində imzalanan Gülüstan (1813) və Türkmənçay (1828) müqavilələrinin imzalanmasından sonra yeni inzibati-ərazi bölgüsü tətbiq edildi. Həmin bölgüyə əsasən Şimali Azərbaycan xanlıqları 9 əyalətə (Bakı, Quba, Dərbənd, Şəki, Şirvan, Qarabağ, Talış, Naxçıvan, İrəvan), 3 dairəyə (Yelizavetpol (Gəncə), Ordubad, Car-Balakən) və 5 müsəlman (tatar) distansiyasına (Borçalı, Qazax, Şəmşədil, Pəmbək və Şörəyel) bölündü.

1828-ci ildə Naxçıvan və İrəvan xanlıqlarının ərazisində yaradılan “Erməni vilayəti” İrəvan və Naxçıvan əyalətlərindən və Ordubad dairəsindən təşkil edilmişdi.

1840-cı il 10 aprel tarixli inzibati-idarəçilik islahatlarına görə Cənubi Qafqaz diyarı mərkəzi Tiflis şəhəri omaqla **Gürcü-İmereti quberniyasına** və mərkəzi Şamaxı olmaqla **Kaspi vilayətinə** bölündü. “Erməni vilayəti” əvəzinə təşkil edilən İrəvan qəzası Gürcü-İmereti quberniyasının tərkibinə daxil edildi. 1844-cü ildə Qafqaz canişinliyi təsis edildi. 1846-cı ildə Cənubi Qafqaz 4 quberniyaya - **Tiflis, Kutaisi, Şamaxı və Dərbənd quberniyalarına** bölündü. 1849-cu ildə İrəvan, Aleksandropol (Gümrü), Naxçıvan, Ordubad və Novo-Bayazid qəzalarından ibarət **İrəvan quberniyası** təşkil edildi.

1859-cu ildə baş verən zəlzələdən sonra Şamaxı quberniyasının mərkəzi Bakıya köçürüldü və Bakı quberniyası adlandırıldı. 1860-cı ildə Dərbənd quberniyası ləğv olundu, onun tərkibindəki Quba qəzası **Bakı quberniyasına** verildi, qalan ərazidə Dağıstan dairəsi yaradıldı. Bununla da əzəli Azərbaycan torpağı olan Dərbənd və onun ətrafındakı ərazilərin Azərbaycandan ayrılmasının əsası qoyuldu. 1867-ci ilin dekabrında Tiflis, İrəvan və Bakı quberniyalarına daxil olan bir qisim ərazilərin hesabına **Yelizavetpol quberniyası** təşkil olundu. Yelizavetpol quberniyasına: Qazax, Nuxa, Şuşa, Zəngəzur qəzaları daxil idi. Bakı quberniyasına isə 6 qəza (Bakı, Quba, Lənkəran, Şamaxı, Göycay və Cavad) daxil idi.

1870-ci ildə İrəvan quberniyasının tərkibində yeni Şərur-Dərələyəz qəzası yaradıldı. 1874-cü ildə Nuxa qəzasının cənub hissəsindən Ərəş qəzası ayrıldı. 1 iyul 1883-cü ildə Qaryagin (Cəbrayıl) və Cavanşir qəzaları yarandı.

1917-ci ildə Rusiya imperiyasının dağılması ərəfəsində Cənubi Qafqazda 5 quberniya mövcud idi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurulduqdan sonra ölkə ərazisində iki quberniya - Bakı və Yelizavetpol quberniyaları və Zaqatala dairəsi (1919-cu ildən quberniya adlandırılmışdı) mövcud idi. Xüsusi hal kimi, **Qarabağ general-qubernatorluğu** (1919, yanvar) yaradılmışdı. Onun tərkibinə Şuşa, Cavanşir, Zəngəzur və Qaryagin (Cəbrayıl) qəzaları daxil idi. Yelizavetpol quberniyasının tarixi adı bərpa edilərək Gəncə quberniyası adlandırıldı. Azərbaycanın digər torpaqları isə Cənubi Qafqazda yaranan Gürcüstan və Ermənistan respublikalarının tərkibinə qatıldı və Ana vətəndən ayrı düşdü.

Kaspi vilayəti

Kaspi vilayəti Rusiya imperatoru I Nikolay tərəfindən 10 aprel 1840-cı ildə təsdiq olunmuş inzibati islahat haqqında “Zaqafqaziya ölkəsinin idarəçiliyi üçün təsisat” adlı qanun əsasında yaradılmışdı.

Kaspi vilayətinin mərkəzi Şamaxı şəhəri olmuşdur.

Kaspi vilayətinin tərkibinə 7 qəza daxil olmuşdur: Şamaxı, Şuşa, Nuxa, Bakı, Lənkəran, Dərbənd və Quba qəzaları.

14 dekabr 1846-cı ildə Kaspi vilayəti ləğv edilmiş, əvəzində yeni quberniya idarəçilik forması tətbiq edilərək Şamaxı və Dərbənd quberniyaları yaradılmışdır.

Kaspi vilayətinin gerbi 26 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Qızılı sahəsi olan qalxanvari lövhə 4 hissəyə bölünmüşdür. Yuxarıdakı sahənin 1-ci hissəsində pələng, ikinci hissəsində yerdən çıxıb alovlanan qaz təsvir olunmuşdur. Üçüncü hissədə mavi dalğalı zolaq Xəzər dənizini simvolizə edir. 4-cü hissədə zirvələri qarlı dağ silsiləsi təsvir olunmuşdur. Qalxanvari lövhənin yuxarısında Rusiya imperiyasının simvolu olan, başında tac, ikibaşlı qartal qanadlarını gərmiş şəkildə təsvir olunmuşdur.

Bakı quberniyası

Bakı xanlığı 1806-cı il oktyabrın 3-də rus qoşunları tərəfindən işğal edildikdən sonra Rusiyanın əyalətinə çevrildi. 10 aprel 1840-cı ildə təsdiq olunmuş inzibati islahat haqqında “Zaqafqaziya ölkəsinin idarəçiliyi üçün təsisat” adlı qanun əsasında yaradılan Kəspi vilayətinin tərkibinə qəza şəklində daxil edildi. Bakı qəzası 1846-cı ildə Kəspi vilayəti ləğv edildikdən sonra yaradılan Şamaxı quberniyasının tərkibinə daxil edildi.

Şamaxı zəlzələsi ilə əlaqədar olaraq çar II Aleksandrın 6 dekabr 1859-cu il tarixli fərmanı ilə quberniya mərkəzi Bakıya köçdü və adı dəyişilərək Bakı quberniyası adlandı. Həmin fərmanla Bakı şəhəri quberniya mərkəzi statusu almışdır. 1860-cı ildə Bakı quberniyasına Quba qəzası birləşmişdir. Yelizavetpol quberniyası yarandıqda isə Nuxa və Şuşa qəzaları Bakı quberniyasından ayrılaraq onun tərkibinə daxil edilmişdir. Nəticədə Bakı quberniyasına Bakı, Quba, Şamaxı, Göyçay, Cavad və Lənkəran qəzaları daxil olmuşdur. 1920-ci ildə Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Bakı quberniyası ləğv edilmişdir.

Bakı quberniyasının gerbi 5 iyul 1878-ci ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Qara qalxanvari lövhənin içində qızılı rəngli, eyni ölçülü üç alov dili təsvir edilmişdir. Qalxan imperator tacı ilə tamamlanmış, quberniya və şəhər gerblərində işlədilən mavi rəngli Andreyev lenti (Rusiya imperiyasının ilk ordeni olan və Müqəddəs Apostol Andrey Pervozvannı adına təsis edilən ordenin taxıldığı lentin nümunəsi) sarı qızılı palıd yarpaqları ilə əhatə olunmuşdur

İrəvan quberniyası

İrəvan xanlığının 1827-ci il oktyabrın 1-də çar Rusiyası tərəfindən işğalından və Türkmənçay müqaviləsinin (1828) imzalanmasından sonra çar I Nikolayın fərmanına (21 mart 1828-ci il) əsasən, İrəvan və Naxçıvan xanlıqları ərazisində "Erməni vilayəti" yaradılmışdı. İrəvan və Naxçıvan xanlıqları isə əyalətlər adlandırıldı. Həmin dövrdə İrəvan əyalətinin əhalisinin 71,3%-i azərbaycanlı (49875 nəfər), 28,7%-i isə erməni (20073 nəfər) idi. Türkmənçay müqaviləsinin şərtlərinə əsasən digər Azərbaycan torpaqları kimi, İrəvan əyalətinə də ermənilərin kütləvi şəkildə köçürülməsi həyata keçirildi. Bu proses nəticəsində İrəvan əyalətinin etnik tərkibini əsaslı şəkildə dəyişdirildi.

1840-cı il 10 aprel tarixli qanuna əsasən, "Erməni vilayəti" ləğv edilmiş, onun tərkibinə daxil olan İrəvan və Naxçıvan əyalətləri qəzaya çevrilərək, Gürcü-İmereti quberniyasına qatılmışdı. Çar I Nikolayın fərmanı ilə 1849 il iyunun 9-da keçmiş "Erməni vilayəti" və Aleksandropol (Gümrü) qəzası əsasında İrəvan quberniyası yaradılmışdı. Bəzi inzibati-ərazi dəyişikliklərindən sonra quberniya İrəvan, Aleksandropol, Eçmiədzin, Naxçıvan, Novo-Bayazid və Sürməli qəzalarına bölündü. 1870-ci ildə İrəvan quberniyasının tərkibində yeni Şərur-Dərələyəz qəzası, 1875-ci ildə isə Sürməli qəzası yaradıldı.

1918-ci ildə tarixi Azərbaycan torpağında ilk erməni dövləti – Ermənistan Respublikası yarandı və azərbaycanlılara qarşı soyqırım törədilməklə etnik təmizləmə siyasəti həyata keçirildi. 1920-ci ildə Ermənistanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra isə azərbaycanlılara qarşı deportasiya siyasəti həyata keçirildi və 1988-ci ildən monoetnik erməni dövlətinə çevrilmişdir.

İrəvan quberniyasının gerbi 5 iyul 1878-ci ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Mavi qalxanvari lövhənin üzərində başında qızılı rus xaçının təsviri olan gümüş qaya təsvir edilmişdir. Qalxanvari lövhə imperator tacı ilə tamamlanır və şəhər gerblərində işlədilən mavi rəngli Andreyev lenti (Rusiya imperiyasının ilk ordeni olan və Müqəddəs Apostol Andrey Pervozvannı adına təsis edilən ordenin taxıldığı lentin nümunəsi) sarımtıq qızılı palıd yarpaqları ilə əhatə olunmuşdur.

Yelizavetpol (Gəncə) quberniyası

Yelizavetpol quberniyası Qafqaz və Zaqafqaziya diyarının idarəçiliyinin dəyişdirilməsi haqqında 1867-ci il çar fərmanına əsasən 1868-ci ildə Bakı və Tiflis quberniyalarının bir hissəsində yaradılmışdır. Quberniyanın mərkəzi Yelizavetpol (Gəncə) şəhəri olmuşdur. Quberniyanın ərazisi keçmiş Gəncə, Qarabağ, Şəki xanlıqlarının və Samux və Şəmşədil mahallarının ərazilərini əhatə edirdi.

Quberniyanın tərkibinə Yelizavetpol, Şuşa və Nuxa qəzaları və ləğv edilmiş Ordubad qəzasının bir hissəsi daxil edildi, yeni Qazax və Zəngəzur qəzaları yaradıldı. 1873-cü ildə Yelizavetpol quberniyası tərkibində Ərəş, Cəbrayıl və Cavanşir qəzaları təşkil olundu.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaradıldıqdan sonra hökumətin 30 iyul 1818-ci il tarixli qərarı ilə Yelizavetpolun tarixi adı – Gəncə bərpa edildi. Bundan sonra Yelizavetpol quberniyası Gəncə quberniyası adlandırıldı. 1920-ci ildə Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Gəncə quberniyası ləğv edilmişdir.

Yelizavetpol quberniyasının gerbi 5 iyul 1878-ci ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Qara qalxanda qızıl sütun üzərində xəncər, xəncərin yanında iki gümüş Georgi xaçı təsvir olunmuşdur. Qalxan imperator tacı ilə tamamlanır və şəhər gerblərində işlədilən mavi rəngli Andreyev lenti (Rusiya imperiyasının ilk ordeni olan və Müqəddəs Apostol Andrey Pervozvannı adına təsis edilən ordenin taxıldığı lentin nümunəsi) sarınmış qızılı palıd yarpaqları ilə əhatə olunmuşdur.

Şəhərlərin gerbləri

Bakı şəhəri

Bakı xanlığı Rusiya imperiyası tərəfindən 1806-cı ildə işğal edildikdən sonra 1808-ci ildə xanlıq üsuli-idarəsi ləğv edilərək əyalətə çevrildi. 10 aprel 1840-cı ildə yeni təşkil edilmiş Kaspi vilayəti tərkibində Bakı qəzası yaradılmışdır. Çar I Nikolayın 1846 il 14 dekabr tarixli fərmanı ilə Şamaxı quberniyası yaradıldıqda Bakı qəzası həmin quberniyanın tərkibinə verildi. Çar II Aleksandrın 6 dekabr 1859-cu il tarixli fərmanı ilə Şamaxı quberniyasının mərkəzi Bakıya köçürüldü və adı dəyişdirilərək Bakı quberniyası adlandırıldı. Həmin fərmanla Bakı şəhəri quberniya mərkəzi statusu almışdır.

Bakı şəhərinin **ilk gerbi** 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

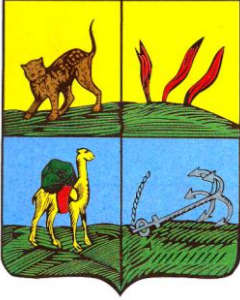
Gerbin təsviri:

4 hissədən ibarət qalxanvari lövhənin 1-ci qızılı sahəsində pələng, ikinci qızılı sahəsində yerdən çıxıb alovlanan qaz dilimləri təsvir olunmuşdur. Lövhənin bu iki sahəsinin təsviri Rusiyanın Kaspi vilayətinin gerbindən götürülmüşdür. Gerbin göy rəng fonunda olan 3-cü sahəsində yüklü dəvə təsvir olunmuşdur. Bu, şəhər sakinlərinin yük daşımaqla məşğul olmalarını simvolizə edir. Gerbin göy rəng fonunda olan 4-cü sahəsində yerə sancılmış lövbər təsvir olunmuşdur ki, bu da Bakının yaxşı reyde malik liman şəhəri olmasından xəbər verir.

Bakı şəhərinin **ikinci gerbi** 16 mart 1883-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Gerbin qara rəngli qalxanvari lövhəsində üç qızılı rəngli alov təsvir olunmuşdur. Qalxan quberniya və şəhər gerblərində işlənən qırmızı rəngli Aleksandr lenti (Knyaz Aleksandr Nevskinin adına təsis edilən ordenin taxıldığı lent) ilə sarımtaş iki qızılı sünbüllə əhatə olunmuşdur və şəhərlərin gerblərində istifadə edilən üç bürclü qala təsviri ilə bitir.

Dərbənd şəhəri

Dünyanın ən qədim şəhərlərindən biri olan Dərbənd şəhəri Şimali Azərbaycan xanlıqlarından Dərbənd xanlığının mərkəzi olmuşdur və 1796-cı ildə Rusiya tərəfindən işğal olunmuşdur. 1829-cu ildən əyalətə çevrilmişdir.

Rusiyada tətbiq edilən yeni inzibati-ərazi bölgüsünə əsasən 1840-cı ildə Dərbənd qəzası yaradıldı və Dərbənd qəza mərkəzi oldu. 1846-cı ildə isə yenə də mərkəzi Dərbənd şəhəri olmaqla Dərbənd quberniyası yaradıldı. 1860-cı ildə Dərbənd quberniyası ləğv olundu, onun tərkibindəki Quba qəzası Bakı quberniyasına verildi, qalan ərazidə Dağıstan dairəsi yaradıldı. 1920-ci il martın 25-də 11-ci Qırmızı ordunun köməyi ilə Dərbənddə sovet hakimiyyəti elan olundu. Dərbənd şəhəri 1921-ci ildə yaradılmış Dağıstan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının tərkibinə daxil edildi. Bununla, Azərbaycanın tarixi şəhəri Dərbənd Rusiya Sovet Federativ Sosialist Respublikasının tərkibinə qatıldı. 1991-ci ildə Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı dağıldıqdan sonra isə Dərbənd yenə də Rusiyanın tərkibində qaldı.

Dərbənd şəhərinin təqdim olunan gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

4 hissədən ibarət qalxanvari lövhənin yuxarıdan 1-ci qızılı sahəsində pələng, ikinci qızılı sahəsində isə yerdən çıxıb alovlanan qaz dilimləri təsvir olunmuşdur. Qalxanın bu iki sahəsinin təsviri Rusiyanın Kaspi vilayətinin gerbindən götürülmüşdür. Qalxanın aşağı hissələrin fonu gümüşdür, burada 1-ci sahədə Dərbənd qalası, ikinci sahədə isə boyaqotu bitkisinin kökü və lalə gülü təsvir olunmuşdu. Bu təsvir sakinlərin lalə bitkisindən (xaş-xaşdan) təbabətdə tiryək kimi istifadə etmələrindən xəbər verir. Gerbin təsviri barədə rus tədqiqatçılarının verdikləri məlumata görə, təsvir olunan boyaqotu bitkisinin kökündən məhz rəng kimi istifadə etməyi ilk dəfə olaraq dünyaya Dərbənd sakini Kərbəlayı Hüseyn tanıtmışdır.

İrəvan şəhəri

Qədim Azərbaycan şəhəri olan İrəvan, əsası XVIII əsrin ortalarında qoyulan xanlığın mərkəzi olmuşdur. Mənbələrə görə, İrəvan qalasının əsasını Şah İsmayıl Xətəinin tapşırığı ilə səfəvi sərkərdəsi Rəvanqulu xan qoymuşdur.

Rus qoşunları 1804-1813-cü illər Rusiya-İran müharibəsində şəhəri işğal etməyə cəhd göstərsələr də, İrəvan xanlarının güclü müqavimətinə rast gələrək buna nail ola bilməmişdilər. 1826-1828-ci illər Rusiya-İran müharibəsi zamanı, İrəvan şəhəri 1827-ci il oktyabrın 1-də rus qoşunları tərəfindən işğal olundu və 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsinə əsasən Rusiyaya ilhaq edildi. 1828-1840-cı illərdə "Erməni vilayəti"nin, 1840-1849-cu illərdə İrəvan qəzasının, 1849-cu ildən isə yeni yaradılmış İrəvan quberniyasının mərkəzi olmuşdur. 1918 il mayın 28-də Tiflisdə Cənubi Qafqazda ilk dəfə olaraq erməni dövlətinin - Ermənistan Respublikasının yaradılması elan edilərkən məlum oldu ki, ermənilərin siyasi mərkəzi yoxdur. Həmin dövrdə güclü xarici

təzyiqə məruz qalan Azərbaycan Milli Şurası İrəvanın ermənilərə güzəşt edilməsi haqqında qərar qəbul etməyə məcbur oldu. Beləliklə, qədim Azərbaycan şəhəri İrəvan Ermənistan Respublikasının paytaxtına çevrildi.

İrəvan şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Gerbin ikiyə bölünmüş qalxanvari lövhəsinin yuxarıdan 1-ci qızılı sahəsində zirvəsində Nuhun gəmisini simvolizə edən Ağrı (Ararat) dağı təsvir olunmuşdur. Gerbin ikinci qızılı sahəsində mavi dalğalı kəmərlər Qara dənizi simvolizə edir. Bu sahələrin ortasında gümüşü fonda əlində nizə tutan süvari təsvir olunmuşdur. Gerbin aşağı hissəsinin sahəsi Gürcü-İmereti quberniyasının gerbinin təsvirindən götürülmüşdür.

Gəncə şəhəri

1804-cü il yanvarın 3-də çar Rusiyasının qoşunları Gəncə xanlığını işğal etdikdən sonra Gəncə şəhəri çar I Aleksandrın arvadı Yelizaveta Alekseyevnanın şərəfinə Yelizavetpol adlandırıldı. Xanlıq üsuli-idarəsi ləğv edilərək Yelizavetpol dairəsi yaradıldı. 1840-cı il 10 aprel islahatı nəticəsində dairə qəzaya çevrildi. Yelizavetpol qəzası Gürcü-İmereti quberniyasının tərkibinə verildi. Qəza Yelizavetpol, Qazax, Şəmşədil və Ayrım məntəqələrinə bölündü. Yelizavetpol qəzasında qəza idarə sistemi təşkil olundu. 1846-cı il 14 dekabr tarixli inzibati-ərazi bölgüsündən sonra Yelizavetpol qəzası yeni yaradılmış Tiflis quberniyasının tərkibinə daxil edildi. Çar II Aleksandrın 1867-ci il 9 dekabr tarixli fərmanı ilə Yelizavetpol quberniyası yaradıldı. Yelizavetpol (Gəncə) şəhəri eyniadlı quberniyanın və qəzanın mərkəzi oldu.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaradıldıqdan sonra hökumətin 30 iyul 1818-ci il tarixli qərarı ilə Yelizavetpolun tarixi adı – Gəncə bərpa edildi. Gəncə şəhəri 1918-ci il iyunun 17-dən sentyabrın 17-dək olan dövrdə dövlətin müvəqqəti paytaxtı oldu. 1920-ci il mayın 1-də Gəncədə sovet hakimiyyəti quruldu. 1935-ci ildə Gəncənin adı dəyişdirilərək S.M. Kirovun adı ilə Kirovabad adlandırıldı. 1989-cu ildə Gəncənin tarixi adı bir daha bərpa edildi.

Gəncə şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbın təsviri:

Qalxanvari gerbin ikiye bölünmüş yuxarıdan 1-ci qızılı sahəsində zirvəsində Nuhun gəmisini simvolizə edən Ağrı (Ararat) dağı təsvir olunmuşdur. Gerbin yuxarıdan ikinci qızılı sahəsində mavi dalğalı kəmərlər Qara dənizi simvolizə edir. Bu sahələrin üstündə gümüş fonda əlində nizə süvari təsvir olunmuşdur. Gerbin yuxarı hissəsi Gürcü-İmereti quberniyasının gerbinin təsvirindən götürülmüşdür.

Gerbin aşağı hissəsinin fonu qırmızıdır. Onun üzərində xaçvari şəkildə, sındırılmış müsəlman qılıncı və xəncər, rusların qələbəsini simvolizə edən dəfnə çələngi təsvir edilmişdir.

Gümrü şəhəri

Qərbi Azərbaycanda Şörəyel sultanlığına daxil olan Gümrü şəhərinin adı kimmer (kimmerlər) türk tayfasının adından yaranmışdır. 1804-cü ildə rus qoşunları tərəfindən işğal olunmuşdur. 20 oktyabr 1805-ci ildə general Sisianovla Şörəyel sultanı Budaq sultan arasında imzalanan müqaviləyə əsasən çar Rusiyasına ilhaq olunmuşdur və Pəmbək-Şörəyel distansiyası yaradılmışdır. Gülüstan (1813) müqaviləsi ilə həmişəlik olaraq Rusiyanın təbəçiliyinə keçmişdir. Türkmənçay müqaviləsinin (1828) imzalanmasından sonra Türkiyədən kütləvi surətdə ermənilər köçürülüb gətirilmiş, yerli azərbaycanlılar deportasiya edilmiş və demoqrafik vəziyyət ermənilərin xeyrinə dəyişmişdir. 1837-ci ildə rus çarı I Nikolayın xanımı Aleksandra Feodorovnanın şərəfinə Gümrü şəhəri Aleksandropol adlandırılmışdır. 1840-cı ildə Aleksandropol qəzası yaradılmışdır və Aleksandropol (Gümrü) şəhəri qəza mərkəzi statusunu almışdır.

Ermənistan Sovet Sosialist Respublikasının tərkibində qalan Aleksandropol şəhəri 1924-cü ildə V.İ. Leninin vəfatından sonra Leninkan adlandırıldı. 1990-cı ildə şəhərin tarixi Gümrü adı erməni tələffüzünə uyğunlaşdırılaraq təhrif olunmuş Kumayri (ermənicə “Sənin anan” deməkdir) şəklində bərpa edilsə də, 1992-ci ildə isə yenidən Gümrü adlandırılmışdır.

Gümrü şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Qalxanvari gerbin ikiyə bölünmüş yuxarıdan 1-ci qızılı sahəsində zirvəsində Nuhun gəmisini simvolizə edən Ağrı (Ararat) dağı təsvir olunmuşdur. Gerbin yuxarıdan ikinci qızılı sahəsində mavi dalğalı kəmərlər Qara dənizi simvolizə edir. Bu sahələrin üstündə gümüş fonda əlində nizə süvari təsvir olunmuşdur. Gerbin yuxarı hissəsi Gürcü-İmereti quberniyasının gerbinin təsvirindən götürülmüşdür. Gerbin aşağı yaşıl sahəsində gümüşü rəngli xristianlığın rəmzi hesab olunan xaç və pilləkən təsvir edilmişdir ki, bu, şəhərin Türkiyədən gələn erməni əhalisinin rifah halının yüksəlməsinə işarədir. Gerbin aşağı küncündə müsəlmanlığın rəmzi sayılan ayparanın insan təsvirində üzəaşağı vəziyyətdə təsvir edilməsi qəzanın müsəlman əhalisinin tədricən tənəzzülə uğramasını ifadə edir.

Quba şəhəri

Quba xanlığı 1806-cı ildə Rusiya qoşunları tərəfindən işğal edildikdən sonra – 1810-cu ildə xanlıq üsuli-idarəsi rəsmən ləğv edilmiş və xanlığın ərazisi Rusiyanın əyalətinə çevrilmişdir. Quba əyaləti Dərbənd əyaləti ilə birgə Dağıstan dairəsində birləşdirilmişdir. 1840-cı il 10 aprel tarixli inzibati-məhkəmə islahatından sonra yaradılan Quba qəzası (Samur dairəsi ilə birlikdə) Dərbənd hərbi dairəsinə daxil edilmişdir. 1846-cı il inzibati-ərazi bölgüsü nəticəsində Quba əyaləti yeni yaradılmış Dərbənd quberniyasının tərkibində qalmışdır. Dağıstan vilayətinin idarə edilməsi haqqında 1860-cı il 5 may tarixli Əsasnaməyə görə Dərbənd quberniyası ləğv olunmuş, Quba qəzası Bakı quberniyasının tərkibinə daxil edilmişdir. Qəzanın mərkəzi Quba şəhəri idi.

Quba şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Gerbin ikiyə bölünmüş qalxanvari lövhəsinin yarıdan yuxarı hissəsi Kaspi vilayətinin gerbindəki təsvirlərin eynidir: 1-ci hissədə pələng, ikinci hissədə yerdən çıxıb alovlanan qaz dilimləri təsvir olunmuşdur. 3-cü yaşıl sahədə dənizçilər üçün mayak kimi xidmət edən Beşbarmaq dağı və Xəzər dənizini simvolizə edən mavi dalğalı kəmərlər təsvir olunmuşdur. 4-cü yaşıl sahədə təsvir olunmuş üç taxıl sünbülü bu ərazidə çörəyin bolluğundan xəbər verir.

Lənkəran şəhəri

Lənkəran xanlığı 1813-cü ildə rus qoşunları tərəfindən işğal olunmuşdur və Gülistan müqaviləsi ilə Rusiyanın təbəçiliyinə keçmişdir. İşğaldan sonra bir müddət xanlıq üsuli-idarəsi saxlanılmışdır. 1826-cı ildə Lənkəran xanlığı ləğv edilərək əvəzinə başda komendant olmaqla Talış əyaləti yaradılmışdır. 1840-cı il inzibati-ərazi islahatı nəticəsində Talış əyalətinin əsasında Lənkəran qəzası yaradılmışdır. Lənkəran qəzası 1841-1846-cı illərdə Kaspi vilayətinin tərkibinə daxil olmuşdur. 1846-cı il 14 dekabr tarixli fərmanla Şamaxı quberniyası təşkil edildikdə, onun tərkibinə qatılmışdı (1859-cu il Şamaxı zəlzələsindən sonra mərkəzi Bakıya köçürüldüyündən Bakı quberniyası adlandırılmışdı). Qəzanın mərkəzi Lənkəran şəhəri idi. Qəza Səbican, Lənkəran, Ərkivan məntəqələrindən və Muğan pristavlığından ibarət idi. Burada qəza idarə sistemi fəaliyyət göstərirdi.

Lənkəran şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Gerbin ikiyə bölünmüş qalxanvari lövhəsinin yarıdan yuxarı hissəsi Kaspi vilayətinin gerbindəki təsvirlərin eynidir: 1-ci hissədə pələng, ikinci hissədə yerdən çıxıb alovlanan qaz dilimləri təsvir olunmuşdur. Aşağıdakı üçüncü yaşıl sahəsində təsvir olunan gümüş sandıq bolluq-bərəkət rəmzidir. Sandığın hər iki tərəfində qıvrılan ilan rəsmi Muğan düzündə ilanların çox olmasından xəbər verirdi.

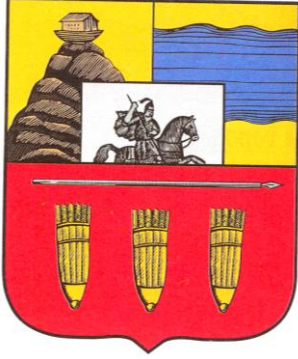
Naxçıvan şəhəri

Naxçıvan xanlığı Rusiya-İran müharibəsi zamanı 26 iyul 1827-ci ildə rus qoşunları tərəfindən işğal olunmuş və 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsinə əsasən Rusiyaya ilhaq edilmişdi. İşğaldan sonra çar Rusiyasının İrəvan və Naxçıvan xanlıqlarının ərazisində yaratdığı "Erməni vilayəti"nin tərkibinə (1828-1840) əyalət şəklində daxil edilmişdi. Naxçıvan qəzası 10 aprel 1840-cı ildə təsdiq olunmuş inzibati islahat haqqında "Zaqafqaziya ölkəsinin idarəçiliyi üçün təsisat" adlı qanun əsasında yaranmışdır. Əvvəlcə Gürcü-İmereti quberniyasının, 1849-cu ildən isə İrəvan quberniyasının tərkibinə daxil olmuşdur. Naxçıvan şəhəri xanlıqlar dövründən sonra da əyalət, sonra isə qəza mərkəzi olmuşdu. 1918-ci ildə erməni-daşnak quldurlarından qorunmaq məqsədilə bölgədə Araz-Türk Respublikası yaradılmışdı. 1920-ci il aprelin 28-də Bakıda sovet hakimiyyətinin elan edilməsindən üç ay sonra Naxçıvanda da sovet hakimiyyəti qurulmuşdur. 1924-cü il fevralın 9-da Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası yaradıldıqda Naxçıvan onun mərkəzi oldu.

Naxçıvan şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Qalxanvari gerbin ikiye bölünmüş yuxarıdan 1-ci qızılı sahəsində zirvəsində Nuhun gəmisini simvolizə edən Ağrı (Ararat) dağı təsvir olunmuşdu. Gerbin yuxarıdan ikinci qızılı sahəsində mavi dalğalı kəmər Qara dənizi simvolizə edirdi. Bu sahələrin üstündə gümüş fonda əlində nizə süvari təsvir olunmuşdu. Gerbin yuxarı hissəsi Gürcü-İmereti quberniyasının gerbinin təsvirindən götürülmüşdü. Gerbin yarıdan aşağı hissəsindəki qırmızı rəngli sahədə nizə və üç qızıl oxluq yerləşirdi.

Şəki (Nuxa) şəhəri

Şəki xanlığı 1806-cı ilin oktyabrında Rusiya qoşunları tərəfindən işğal olunmuşdur. 1819-cu ildə xanlıq üsuli-idarəsi ləğv edilərək əyalət adlandırılmış və komendantlıq idarə sistemi tətbiq edilmişdi. 10 aprel 1840-cı ildə təsdiq olunmuş “Zaqafqaziya ölkəsinin idarəçiliyi üçün təsisat” adlı inzibati islahat qanununa əsasən Şəki əyaləti əsasında Nuxa qəzası yaradılmışdı. Şəki şəhərinin adı da dəyişdirilərək Nuxa şəhəri adlandırılmışdı. Nuxa qəzası Nuxa, Qəbələ, Xaçmaz və Ərəş sahələrinə bölünürdü. Qəzanın mərkəzi Nuxa şəhəri idi. Nuxa qəzası əvvəlcə Kaspi vilayətinin, sonra isə Şamaxı (1859-cu ildən Bakı) quberniyasının tərkibinə daxil olmuşdur. Yelizavetpol (Gəncə) quberniyası yaradıldıqdan (1867) sonra Nuxa qəzası onun tərkibinə daxil edilmişdi. 1873-cü ildə ayrıca Ərəş qəzası yaradılmışdı.

1929-cu ildə Azərbaycan SSR-in rayonlaşdırılması zamanı Nuxa qəzası ləğv edilmişdir. 1968-ci ildə Nuxa şəhərinin adı dəyişdirilərək yenidən Şəki adlandırılmışdır.

Şəki (Nuxa) şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

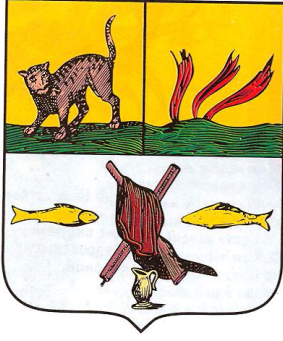
Gerbin ikiyə bölünmüş qalxanvari lövhəsinin yarıdan yuxarı hissəsi Kaspi vilayətinin gerbindəki təsvirlərin eynidir: 1-ci hissədə pələng, ikinci hissədə yerdən çıxıb alovlanan qaz dilimləri təsvir olunmuşdur. Gerbin yarıdan aşağı hissəsində tut ağacının budağı, altında – üç ipək barama, hər baramanın üstündə bir kəpənək təsvir olunmuşdur. Bu təsvir ərazidə ipəkçiliyin inkişafından xəbər verirdi.

Şamaxı şəhəri

Şirvan (Şamaxı) xanlığı 1805-ci il dekabrın 27-də bağlanan müqavilə əsasında Rusiyanın təbəçiliyinə keçmişdir. 1820-ci ildə Şirvan xanlığı ləğv edilərək əvəzinə başda komendant olmaqla Şirvan əyaləti yaradılmışdı. Şamaxı qəzası 10 aprel 1840-cı ildə təsdiq olunmuş inzibati islahat haqqında “Zaqafqaziya ölkəsinin idarəçiliyi üçün təsisat” adlı qanun əsasında yaradılmışdı. Qəzanın mərkəzi Şamaxı şəhəri idi. 1841-1846-cı illərdə Kaspi vilayətinin tərkibinə daxil idi. 1846-cı ildə Şamaxı quberniyası yaradıldıqda, eyni adla onun tərkibinə daxil edilmişdi. 1859-cu il Şamaxı zəlzələsindən sonra quberniya mərkəzi Bakıya köçürüldüyündən, Bakı quberniyasının tərkibinə keçmişdi.

1920-ci il aprelin 29-da Şamaxı qəzasında sovet hakimiyyəti qurulmuşdu. Şamaxı qəzası 1929-cu ildə ləğv edilmişdir.

Şamaxı şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Gerbin ikiyə bölünmüş qalxanvari lövhəsinin yarıdan yuxarı hissəsi Kaspi vilayətinin gerbindəki təsvirlərin eyni idi: 1-ci hissədə pələng, ikinci hissədə yerdən çıxıb alovlanan qaz dilimləri təsvir olunmuşdu.

Gerbin yarıdan aşağı hissəsindəki gümüşü sahədə çarpaz qoyulmuş iki tufəng lüləsi və bunların üstünə atılmış ipək parça təsvir olunmuşdur. Yan tərəflərdə iki qızıl balıq və aşağıda mis səhəng təsvir olunmuşdur. Bu təsvirlər çoxlu sayda silah və ipək fabriklərinin mövcudluğundan və balıqçılığın inkişafından xəbər verirdi.

Şuşa şəhəri

Azərbaycanın ən böyük xanlıqlarından biri olan Qarabağ xanlığı Kürəkçay müqaviləsindən (1805) sonra, əslində Rusiyaya ilhaq edilərək, 1822-ci ildə ləğv olundu və əyalətə çevrildi. 1840-cı il inzibati-ərazi islahatı nəticəsində Qarabağ əyaləti mərkəzi Şuşa şəhəri olmaqla Şuşa qəzası adlandırıldı və Kaspi vilayətinin tərkibinə daxil edildi. 1846-cı ildə Kaspi vilayəti ləğv edildikdən sonra Şuşa qəzası yeni yaradılan Şamaxı quberniyasının tərkibinə daxil edilmişdi. 1867-ci ildə Yelizavetpol (Gəncə) quberniyası təşkil edildikdə Şuşa qəzası da onun tərkibinə qatılmışdı. 1883-cü ildə Şuşa qəzasının ərazisində iki yeni qəza – Cavanşir və (Qaryagin) Cəbrayıl qəzaları yaradılmışdı.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurulduqdan sonra 1919-cu ilin yanvarında Şuşa qəzasını da əhatə edən müvəqqəti Qarabağ general-qubernatorluğu yaradıldı. 1920-ci il aprelin 28-də Bakı işğal olunduqdan sonra, 11-ci Qırmızı ordunun köməyi ilə mayda Şuşa qəzasında da hakimiyyət bolşeviklərin əlinə keçdi. Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin 1923-cü il 7 iyul dekreti ilə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradıldıqda Şuşa qəzasının bir hissəsi onun tərkibinə verildi. Şuşa qəzası 1929-cu ildə rayonlaşma zamanı ləğv olunmuşdur.

Şuşa şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Gerbin ikiyə bölünmüş qalxanvari lövhəsinin yarıdan yuxarı hissəsi Kaspi vilayətinin gerbindəki təsvirlərin eyni idi: 1-ci hissədə pələng, ikinci hissədə yerdən çıxıb alovlanan qaz dilimləri təsvir olunmuşdu Gerbin yarıdan aşağı hissəsindəki yaşıl sahədə yəhərli qızılı rəngli at təsvir olunmuşdu ki, bu da həmin ərazidə yerli cins at növlərinin olmasından və atçılığın inkişafından xəbər verirdi.

Zaqatala şəhəri

Zaqatala qəzasının ərazisi Azərbaycanın tarixi əraziləri olan Car-Balakən camaatlığı və İlisu sultanlığının torpaqlarını əhatə edirdi. Car-Balakən camaatlığı Rusiya imperiyasının qoşunları tərəfindən 1803-cü ildə işğal edilmişdi. Tərəflər arasında imzalanmış müqaviləyə görə camaatlıq daxili idarəçilik sistemini saxlamışdı. Lakin çar hökuməti 1830-cu il Car-Balakən üsyanını bəhanə gətirərək, camaatlığı ləğv etmiş, onun əsasında Car-Balakən dairəsi təşkil olunmuşdu. "Zaqafqaziya diyarının idarəsi üçün təsisatlar" adlı qanunu (1840, 10 aprel) ilə Car-Balakən qəzası yaradılmış və Gürcü-İmereti quberniyasının tərkibinə daxil edilmişdi. Car-Balakən qəzası 1846-cı ildə yenidən Car-Balakən dairəsinə çevrildi. 1844-cü ildə İlisu sultanı Daniyal bəyin üsyanı yatırıldıqdan sonra sultanlıq da ləğv olundu, apreldə Car-Balakən və İlisu torpaqlarında Car-Balakən hərbi dairəsi təşkil edildi. Dağıstan vilayətinin idarəçiliyi haqqında 1860-cı il 5 aprel tarixli əsasnaməyə uyğun olaraq, Car-Balakən hərbi dairəsi Zaqatala dairəsi adlandırıldı. Zaqatala ilk vaxtlar kiçik yaşayış məntəqəsi olmuş, adı ilk dəfə 1807-ci ilə aid sənədlərdə çəkilmişdir. Zaqatala dairə mərkəzinə çevrildikdən sonra sosial-iqtisadi və mədəni cəhətdən inkişaf etməyə başlamışdı.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə daxili işlər nazirliyinə Zaqatala dairəsində digər quberniyalarda qəbul edilmiş əsaslarla inzibati hakimiyyət təşkil etmək həvalə olunmuşdu. Zaqatala dairəsi rəsmi sənədlərdə quberniya adlandırılmağa başlamışdı.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra mayda Zaqatala quberniyasında da sovet hökuməti quruldu, qəza inzibati-ərazi vahidi tətbiq olundu. Zaqatala qəzası 1929-cu ildə həyata keçirilən rayonlaşdırma zamanı ləğv olunmuşdur. Onun ərazisində Zaqatala, Balakən və Qax rayonları yaradılmışdır.

Zaqatala şəhərinin gerbi 21 may 1843-cü ildə təsdiq olunmuşdur.

Gerbin təsviri:

Qalxanvari gerbin ikiye bölünmüş yuxarıdan 1-ci qızılı sahəsində zirvəsində Nuhun gəmisini simvolizə edən Ağrı (Ararat) dağı təsvir olunmuşdur. Gerbin yuxarıdan ikinci qızılı sahəsində mavi dalğalı kəmər Qara dənizi simvolizə edir. Bu sahələrin üstündə gümüş fonda əlində nizə süvari təsvir olunmuşdur. Gerbin yuxarı hissəsi Gürcü-İmereti quberniyasının gerbinin təsvirindən götürülmüşdür. Gerbin yarıdan aşağı hissəsindəki fonu qırmızı olan sahədə doğan günəşin şüaları ilə işıqlanan qala divarının təsviri yerləşirdi. Divarın önündə oraq və sınımış qılncə sakinlərin döyüşkən həyat tərzini atıb, əkinçiliklə məşğul olmalarına işarə idi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə Dövlət gerbinin yaradılması təşəbbüsləri

Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi onun dövlət müstəqilliyinin müqəddəs rəmzlərindən biridir. *Gerb* sözü Avropa mənşəlidir, hərfi mənada «vərəsəlik», müasir dövlətçilik termini kimi isə müəyyən bir dövlətin, şəhərin, nəslin fərqləndirici rəmzi (nişanı) anlamında olub, əsasən, bayraqda, möhürdə, pul vahidlərində və s. əks etdirilir. Gerb, onun mənşəyi, gerbdə əks olunan simvolların mənə və funksiyası, gerbin komponentləri, quruluşu, sistemi və s. məsələlərlə heraldika sənəti məşğul olur. Heraldikaya bəzən köməkçi tarix fənni olan gerbşünaslıq da deyilir və hərfi mənada «carçı», «xəbərçi» anlamındadır.

Doğrudan da, heraldikanın ifadə vasitəsi olan hər bir gerb müəyyən ölkənin, dövlətin, millətin, şəhərin özünəməxsus milli adət-ənənələrini, dini və mifik görüşlərini, həmçinin tarixi, siyasi-ideoloji və mədəni baxışlarını müxtəlif simvollar vasitəsilə başqalarına – digər xalqlara, millətlərə, dövlətlərə çatdırmağa, bəyan etməyə xidmət edir.

Heraldika sənəti dünya xalqlarında əsrlərlə təşəkkül tapmış ümumi qanunauyğunluqlar sisteminə və həmçinin özünəməxsus milli-tarixi ənənələrə əsaslanır. Bu, o deməkdir ki, hər bir gerbdə əks olunan simvollar müəyyən ümumi qanunauyğunluğa, möhkəm daxili sistemə malikdir və həmin simvollar eyni zamanda təmsil etdiyi xalqın, millətin, dövlətin tarixi, siyasi-ideoloji, milli-mənəvi, dini və mifik görüşlərini də bu və ya başqa şəkildə əks etdirməlidir.

Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi istər simvollarının zənginliyi, istərsə də Azərbaycan milli dövlətçiliyinin, xalqımızın tarixi-mədəni, milli-mənəvi görüşlərini hərtərəfli, dolğun əks etdirməsi ilə seçilir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin layihəsi 1918-1920-ci illərdə fəaliyyət göstərmiş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə hazırlansa da, o illərdə onun qanunvericilik səviyyəsində təsdiqi və qəbul edilməsi mümkün olmamışdı. Belə ki, dövlət gerbinin və möhürünün təsvirinin hazırlanması ilə bağlı müsabiqə elan edilməsi haqqında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurası iki dəfə qərar qəbul etmişdir. Birinci qərara əsasən 1919-cu ilin martın 23-də «Azərbaycan» qəzetində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlət gerbi və möhürü layihələrinin hazırlanması üçün müsabiqə elan edilmişdi. Hökumətin qərarı ilə Azərbaycanın dövlət gerbi və möhürünün ən yaxşı təsvirinin hazırlanması üçün iki mükafat (Ən yaxşı gerb layihəsinə görə 1000 rubl, möhürə görə isə 500 rubl) müəyyənləşdirilmişdi. Müsabiqənin müddəti həmin il aprelin 20-dək müəyyən edilmiş və bu işin təşkili və icrasına nəzarət Poçt və Teleqraf Nazirliyinə həvalə edilmişdi. Lakin təəssüf ki, həmin müsabiqə uğurla nəticələnmədi və müvafiq gerb layihəsi qəbul edilmədi. Buna görə də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurası 1920-ci il yanvarın 30-da «Azərbaycan Respublikasının gerbi və möhürünün, milli himninin və hərbi ordenlərinin layihələrinin hazırlanması haqqında» yenidən qərar qəbul etdi. Qərarın birinci bəndində hərbi ordenlərin yaradılması üçün müsabiqə elan edilməsi Hərbi Nazirliyə, ikinci bəndində isə milli himnin, dövlət gerbi və möhürünün layihələrinin hazırlanması ilə bağlı müsabiqə keçirilməsi isə Xalq Maarif Nazirliyinə həvalə edilmişdi. Bu qərarı əsas tutan Xalq Maarif Nazirliyi 1920-ci ilin fevralın 19-da «Azərbaycan» qəzetində (19.02.1920, № 33) dövlət gerbi və möhürünün təsvirinin, eləcə də milli himninin mətninin layihələrinin hazırlanması barədə müsabiqə elan etdi. Müsabiqədə ən yaxşı milli himnin mətni və musiqisi üçün 50 min rubl, gerb və möhürün ən yaxşı təsvirinə görə isə 25 min rubl mükafat təyin edilmişdi. Layihələr Xalq Maarif Nazirliyinə təqdim edilməli, Milli İstiqlalın ikinci ildönümünədək (28.05.1920) təsdiq edilməli idi. Lakin təəssüf ki, 27 aprel 1920-ci il rus sovet istilasından sonra milli dövlətimizin süqut etməsi bu ümummilliyə və dövlət əhəmiyyətli məsələləri həll etməyə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinə imkan vermədi.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 1993-cü il yanvarın 19-da qəbul etdiyi Konstitusiyaya Qanunu ilə 1919-1920-ci illərdə hazırlanmış dövlət gerbi layihələrindən birini müəyyən dəyişikliklərlə Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi kimi təsdiq etmişdir.

Azərbaycan SSR-in gerbləri

1920-ci il aprelin 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti süquta uğradıldıqdan sonra Azərbaycan İctimai Şuralar Cümhuriyyəti adı altında bolşevik hakimiyyəti qurulsa da, faktiki olaraq 1922-ci ilin sonunadək dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlaya bilmiş, heç bir qurumun tərkibinə daxil olmamışdı. Sovet Rusiyasının və bolşevik hakimiyyətinin hər cür təzyiqlərinə baxmayaraq Sovet Azərbaycanı müstəqil xarici siyasət xətti yürütməyə çalışırdı. Lakin Sovet hakimiyyətinin ilk illərində Azərbaycan özünün dövlət atributlarını Sovet Rusiyasının atributlarına uyğunlaşdırmaq məcburiyyətində qalmışdı.

1921-ci ilin mayında Azərbaycan İctimai Şuralar Cümhuriyyətinin (AİŞC) ilk Konstitusiyası qəbul edilmişdi.

Həmin Konstitusiyasının 103-cü maddəsində **Dövlət gerbinin** təsviri belə verilmişdi: “Azərbaycan İctimai Şuralar Cümhuriyyətinin dövlət gerbi, üzərində Azərbaycan və rus dillərində: “Azərbaycan İctimai Şuralar Cümhuriyyəti” və “Bütün ölkələrin proletarları birləşin!” sözləri yazılmış və doğmaqda olan günəşin şüaları üzərində oraq və çəkicdən, sünbül çələngi ilə əhatə olunmuş aypara və beşguşəli ulduzdan ibarətdir.”

1921-ci ilin noyabrında Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanın federativ dövlət şəklində birləşdirilməsi qərara alınmışdı. 1922-ci ilin martında Cənubi Qafqazın üç respublikasının vahid dövlətdə – Zaqafqaziya Sovet Sosialist Respublikaları Federativ İttifaqında (ZSSRFİ) birləşdirildikdən sonra Azərbaycanın müstəqilliyinə ağır zərbə endirildi. 1922-ci il dekabrın 10-da Bakıda keçirilən I Zaqafqaziya Sovetlər qurultayında ZSSRFİ-ni Zaqafqaziya Sovet Federativ Sosialist Respublikası (ZSFSR) ilə əvəz etmək haqqında qərar qəbul edildi. Vahid qanunvericilik, icra orqanları olan bu dövlətin yaradılması ilə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə bu dəfə daha sarsıdıcı zərbə endirildi. 1922-ci il dekabrın 30-da SSRİ-nin yaranması isə Azərbaycanın müstəqilliyinə son qoydu. O, SSRİ-nin atributlarına uyğunlaşdırılan bir sıra dövlət atributlarını – bayraq, gerb, himn və konstitusiyasını qoruyub saxlasa da, bir çox sahələrdə özünün beynəlxalq hüququn subyekti olmaq statusunu itirdi.

1927-ci il Konstitusiyasının 99-cu maddəsində **Dövlət gerbinin** təsviri belə verilmişdi: “Azərbaycan İctimai Şuralar Cümhuriyyətinin dövlət gerbi, üzərində Azərbaycan və rus dillərində: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası” və “Bütün ölkələrin proletarları birləşin!” sözləri yazılmış və qırmızı fonda doğmaqda olan günəşin şüaları üzərində oraq və çəkicdən, sünbül çələngi ilə əhatə olunmuş aypara və beşguşəli ulduzdan ibarətdir.”

20-ci illərin sonunda rus dilindəki "социалистическая" sözü əvvəlki tək "ictimai" kimi deyil, "sosialist" kimi tərcümə edilməyə başlandı. Bununla bağlı gerb üzərindəki abreviatura yazısında da düzəlişlər edildi. Gerbin üzərində “Azərbaycan Sosialist Şura Cümhuriyyəti” yazılmağa başlandı.

1937-ci ildə qəbul edilən Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Konstitusiyasının 151-ci maddəsində **Dövlət gerbinin** təsviri belə verilmişdi: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət gerbi, üzərində Azərbaycan və rus dillərində: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası” və “Bütün ölkələrin proletarları birləşin!” sözləri yazılmış və doğmaqda olan günəş fonu üzərində pambıq və sünbül əklilindən ibarət haşiyə ilə çəkilmiş oraq və çəkicdən və ön planda neft vişkasından ibarətdir. Gerbin yuxarisında beşbucaqlı ulduz vardır.”

1978-ci ildə qəbul edilən Konstitusiyanın 180-ci maddəsində **Dövlət gerbinin** təsviri belə verilmişdi: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi doğan günəş fonunda pambıq və sünbül çələngi ilə haşiyələnmiş oraq və çəkic, neft buruğu təsvirindən ibarətdir və üzərində Azərbaycan dilində: «Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası», «Bütün ölkələrin proletarları, birləşin!» və rus dilində: «Азербайджанская Советская Социалистическая Республика», «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!» sözləri yazılmışdır. Gerbin yuxarisında beşguşəli ulduz vardır.”

1991-ci ildə Azərbaycan yenidən dövlət müstəqilliyinə qovuşduqdan sonra 1993-cü il yanvarın 19-da qəbul edilmiş Konstitusiya Qanunu ilə 1919-1920-ci illərdə hazırlanmış Dövlət gerbi layihələrindən birini müəyyən dəyişikliklərlə Azərbaycan Respublikasının **Dövlət gerbi** kimi təsdiq etmişdir.

Müasir Dövlət gerbinin yaranması

Azərbaycanın yeni Dövlət gerbinin hazırlanması və təsdiqi məsələsinə bir də təqribən 70 il sonra 1990-cı il noyabrın 17-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisində ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə baxıldı, üçrəngli milli bayrağımızın bərpası və qəbulu ilə yanaşı, Dövlət gerbi və himnimizin də qəbul edilməsi üçün müsabiqə elan olunması qərara alındı. Bu məsələləri kompleks halda həll etmək üçün Azərbaycan Respublikasının keçmiş Ali Sovetinə müraciət olundu. Azərbaycan Respublikası Ali Soveti 1991-ci il 5 fevral tarixli qərarı ilə üçrəngli Dövlət bayrağını bərpa və qəbul etməklə yanaşı, «Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin ən yaxşı təsviri üçün müsabiqə elan olunması haqqında» (05.02.1991, № 20-XII) xüsusi qərar da qəbul etdi. Qərara görə, Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin ən yaxşı təsviri üçün 5 min manat mükafat təsis edilmiş, müsabiqəyə yekun vurulması isə respublika Ali Soveti Rəyasət heyətinə həvalə edilmişdi. 1991-1992-ci illərdə müxtəlif mətbuat orqanlarında çoxlu yeni gerb layihələri çap olundu və 1993-cü ilin əvvəllərində Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində həmin layihələrin, eləcə də 1919-1920-ci illərdə hazırlanmış gerb layihəsi müzakirə edildi. Gərgin müzakirələrdən sonra Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 1919-1920-ci illərdə hazırlanmış gerb layihəsini müəyyən düzəliş və təkmilləşdirmələrlə Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi kimi təsdiq etdi. Beləliklə, Dövlət gerbimizin rəngli və ağ-qara təsviri «Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 19 yanvar 1993-cü il tarixli 460 sayılı Konstitusiyaya Qanunu ilə təsdiq edilmişdir. Dövlət gerbindən istifadə qaydaları isə «Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikasının 23 fevral 1993-cü il tarixli, 516 sayılı Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamə» ilə tənzimlənir. Həmin «Əsasnamə»yə 2 iyul 2002-ci il, 24 dekabr 2004-cü il və 3 mart 2006-cı il tarixlərində müəyyən əlavələr və dəyişikliklər edilmişdir.

Dövlət gerbinin rəngli təsviri haqqında həmin «Əsasnamə»də deyilir:

«Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi palıd budaqlarından və sünbüllərdən ibarət qövsün üzərində yerləşən şərq qalxanının təsvirindən ibarətdir. Qalxanın üstündə Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının rəngləri fonunda səkkizguşəli ulduz, ulduzun mərkəzində alov təsviri vardır.

Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin rəngli təsvirində ulduz ağ, alov qırmızı, palıd budaqları yaşıl, sünbüllər sarı rəngdədir. Qalxanın və ulduzun sağanaqları, habelə qalxanın düymələri və palıd qozaları qızılıdır»

Dövlət gerbindəki simvolların məna və funksiyaları

Dünya heraldika sənətində dövlət gerblərinin qalxan üzərində verilməsi təcrübəsi geniş yayılmışdır. Qalxandan dünya xalqlarında min illər boyu ,adətən, müdafiə, eləcə də, milli simvolların nümayiş etdirilməsi məqsədilə istifadə olunmuşdur. Bu da bəllidir ki, Şərqi xalqlarında qalxan milli döyüş alətlərindən biri olub, qəhrəmanlıq simvoludur. Qərbi xalqlarındakından fərqli olaraq şərqi qalxanı dairəvi formadadır. Dövlət gerbinin həmin qalxan üzərində təsvir edilməsi Azərbaycanın Şərqi dövləti olduğunu, millətimizin şərqi sivilizasiyasına mənsubluğunu, xalqımızın şərqliliyini bildirməyə xidmət edir. Qalxanın içərisindəki dairəvi mavi, qırmızı və yaşıl rəng çalarları milli bayrağımızda ifadə olunan türklüyü, müasirliyi və islamılığı təəssüm etdirir. Qalxanın ortasında yerləşən səkkizguşəli ulduz günəşin simvoludur. Günəş (eləcə də, Ay) dünya heraldika sənətində «əbədi, daimi, sonsuz həyat» mənasındadır. Günəş simvolunun ağ rənglə verilməsi isə «əmin-amanlıq, sülhsevərlik, barış» mənalını verir. Günəşin mərkəzində alov təsviri «Odlar Yurdu»nu – Azərbaycanı simvolizə edir. Ümumiyyətlə, alov gerbsünasılıqda tərəqqi, inkişaf rəmzi sayılır. Bu simvolda qədim azərbaycanlılarda mövcud olmuş atəşpərəstlik, eləcə də oda sitayişlə bağlı milli («Novruz» bayramında oda münasibət) ənənələr də nəzərə alınmışdır. Heç təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan çox hallarda bədii ədəbiyyatda obrazlı şəkildə «Odlar Yurdu» kimi simvollaşdırılmışdır.

Bəziləri gerbimizdəki alov təsvirini ərəb kalligrafiyasında «Allah» deyə «oxuyurlar» ki, bu mübahisəlidir. Çünki gerbin 1919-1920-ci illərdəki layihəsində alov simvolu daha böyük və çoxdillə verilmişdir. Digər tərəfdən, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (eləcə də bugünkü müstəqil Azərbaycan Respublikası) dini deyil, dünyəvi, hüquqi-demokratik, sivil dövlət modelinə malikdir. Bəzi müəlliflərin alovun dillərinin də müəyyən məna bildirməsi haqda olan fikirləri isə əsassızdır.

Gerbimizdəki səkkizguşəli ulduz haqqında müxtəlif izahlar verilir. Ay (qəməri) təqvim islam ölkələrində geniş istifadə olunurdu. Ay təqvimində tarixdə "Türk dövrü" kimi qalmış bir təqvim yaradılıb. Ay fazalarının təkrarlanması müddətinə uyğunluq üçün təqvimdə hər səkkiz ildə üç dəfə (2, 5 və 7-ci illərdə) ilin axırıncı ayı olan Zülhəccəsinə 30-cu gün əlavə edilirdi.

Beləliklə, "Türk dövrü" kimi tanınan bu təqvim dəqiqliyinə görə fərqlənirdi. Sonralar "Türk dövrü" təqvimini yenidən təkmilləşdirərək hər 126 ildən bir səkkizillik dövrün axırıncı dövründəki 7-ci il zamanı Zülhəccəni 29 sutka saxlamaqla dəqiqliyi 1290-cı ildə bir sutkaya qaldırıb və bu təqvimdən XVI əsrdən Türkiyədə istifadə edilib.

Çox güman ki, əsası Osman Qazi tərəfindən qoyulmuş türk imperatorluğunun bayrağındakı Ay hilalı yanındakı səkkizbucaqlı dövlətin vaxt ölçüsü cədvəlinə rəmzi işarədir.

Dövlət gerbimizdəki səkkiz guşə ilə bağlı başqa bir izahda isə bildirilir: səkkiz guşə cənnət sferasının rəmzidir, çünki cənnətin səkkizinci pilləsi cənnət ul-Alədir. Təsadüfi deyil ki, riyaziyyatda da 8 sonsuzluq, yəni əbədi inkişafın göstəricisidir. Şumer əsətirində Tufan 7 gün, 7 gecə davam edib və 8-ci gün Günəş Allahı Torpağa istilik göndərib.

Azərbaycan gerbinin struktur cəhətdən əsası sayılan aşağı hissəsini təşkil edən palıd budaqları və sünbüllər də maraqlı məna və funksiya daşıyan simvollarıdır. Palıd dünya heraldika sənətində hərbi funksiya daşıyır, başqa sözlə, «dəyanət», «məhkəmlik», «əbədlilik», «dözümlülük» simvolik mənalını bildirməyə xidmət edir. Gerbimizdəki sünbüllər isə «var-dövlət», «rifah», «bolluq» mənalını ifadə edir. İstər palıd budaqlarının, istərsə də sünbüllərin qoşa verilməsi (hərəsindən iki ədəd) həyatın daimiliyi, davamlılığı, sonsuzluğu kimi yozula bilər. Gerbin 1919-1920-ci illərdəki layihəsində palıd budaqları və sünbüllər üçrəngli (mavi, qırmızı, yaşıl) lentlə bir-birinə bağlanmışdı. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi qəbul edilərkən həmin simvol layihədən çıxarılmışdır.

Qalxandakı 8 düymə isə günəşin səkkiz şüasına müvafiq olaraq verilmişdir və xüsusi funksiya daşımır.

Beləliklə, araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbində *qalxan* - azərbaycanlıların şərqi xalqlarından biri, Azərbaycanın isə Şərqi dövləti kimi özünü müdafiə qüdrətinə malik olduğunu, qalxanın üzərindəki dairəvi *üçrəng* —milli bayrağımızdakı simvolları (türklük, müasirlik, islamlıq), *səkkizguşəli ulduz* ədəbiyyət rəmzi olan Günəşi, *alov* - «Odlar Yurdu»nu - Azərbaycanı, *palıd budaqları* - milli hərbi qüdrətimizi, *sünbül* - Vətənimizin bolluğunu, bərəkətliliyini, çörəyə olan müqəddəs münasibətini, *günəşin ağ rəngdə* verilməsi isə Azərbaycan dövlətinin sülhsevərliyini, xalqımızın sülh, barış, əmin-amanlıq tərəfdarı olduğunu bildirməyə xidmət edir.

Göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbində Azərbaycan milli dövlətçiliyinə, eləcə də milli ənənələrinə və ümumbəşəri dəyərlərə əsaslanan simvolikadan geniş istifadə olunmuşdur, o, milli və ümumbəşəri heraldika standartlarına, qanunauyğunluqlarına cavab verir.

Azərbaycan gerbinə dair sənədlər

**Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının Dövlət gerbi və möhürünün layihəsinin
hazırlanmasına dair müsabiqə elanı
(23 mart 1919)**

* * *

**Объявление
о конкурсе на составление
проектов Государственного герба и печати
Азербайджанской Республики**

23 марта 1919 г., г. Баку

По постановлению Правительства объявляется конкурс на составление проектов:

- 1) Государственного Азербайджанского герба и
- 2) таковой же печати.

Срок представления проектов - 20 апреля с. г.

За наилучшие проекты устанавливаются:

Первая премия: за герб-1 тыс. руб., за печать-500 руб.

Вторая премия: за герб-500 руб., за печать-250 руб.

Подробности в Министерстве Почт и Телеграфа в присутственные дни.

(Газета «Азербайджан», 1919, 23 марта, №61)

**Ədəbiyyat: Azərbaycan Demokratik Respublika (1918-1920).
Законодательные акты (Сборник документов). Баку, 1998, с. 291.**

**Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının hərbi ordenlər, milli himn, dövlət gerbi və möhürünün layihələrinin hazırlanması haqqında qərarı
(30 yanvar 1920)**

* * *

**Постановление о подготовке проектов военных орденов,
национального гимна, герба и печати
Азербайджанской Республики**

30 января 1920 г., г. Баку

1. Поручить военному министру объявить конкурс на представление проектов орденов с премией в 25 тыс. руб., причем основным заданием проектов должен служить символ независимости Азербайджана.

2. Поручить министру народного просвещения объявить конкурс на представление проектов национального гимна, государственного герба и печати с премией в 50 тыс. руб. первому и 25 тыс. руб. – вторым.

Вестник Правительства Азербайджанской Республики. 11 февраля 1920г., №10.

**Ədəbiyyat: Azərbaycan Demokratik Respublika (1918-1920).
Законодательные акты (Сборник документов). Баку, 1998, с. 399.**

**Milli himn və Dövlət gerbinin hazırlanması üçün müsabiqə elan edilməsi haqqında
Xalq Maarif Nazirliyinin qərarı
(fevral 1920)**

МИНИСТЕРСТВО НАРОДНОГО ПРОСВЕЩЕНИЯ

Согласно постановлению Правительства, от 30 января сего года, объявляет конкурс на представление проектов национального гимна, государственного герба и печати с премией пятьдесят тысяч руб. за лучший гимн и по двадцать пять тысяч рублей за лучшие проекты государственного герба и печати.

Лица, желающие принять участия в конкурсе должны до 1-го мая 1920 г. представить в канцелярию Министерства Народного Просвещения в запечатанных пакетах проекты своих произведений по указанным предметам, с подробным изложением причин и обстоятельств, как исторических, так и политических, послуживших основанием к изготовлению проекта.

(Газета «Азербайджан», 19 февраля, 1920 г., №33)

Ədəbiyyat: Mərdanov M., Quliyev Ə. Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri. Bakı, 2001, səh. 181.

**Azərbaycan SSR gerbi üzərindəki yazıların Azərbaycan mətni haqqında
1940-cı il 20 mart tarixli Fərman**

Azərbaycan yazısının rus əlifbası qrafikinə keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq, Azərbaycan SSR gerbi üzərindəki yazıların Azərbaycan mətni yeni əlifba ilə yazılsın.

Mənbə: Azərbaycan SSR qanunları və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanları məcmuəsi. 1938-1963-cü illər. Bakı, 1963, səh. 221.

**Azərbaycan SSR Dövlət gerbi üzərində “Азәрбајчан Совет Сосялист Республикасы”
yazısının Azərbaycan dilində düzəstləşdirilməsi haqqında
1959-cu il 21 yanvar tarixli Fərman**

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət heyəti **qərara alır:**

Azərbaycan SSR Dövlət gerbi üzərində Azərbaycan dilində təsdiq edilmiş “Азәрбајчан Совет Сосялист Республикасы” sözləri belə yazılsın: “Азәрбајчан Совет Сосялист Республикасы”.

Mənbə: Azərbaycan SSR qanunları və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanları məcmuəsi. 1938-1963-cü illər. Bakı, 1963, səh. 221.

**Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında
Əsasnamənin təsdiq edilməsi barəsində***
Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1981-ci il 16 mart tarixli Fərmanı

(Azərbaycan SSR Ali Sovetinin məlumatı, 1981-ci il № 5-6, maddə 70)

Azərbaycan SSR-in 1981-ci il 16 iyun tarixli qanunu ilə təsdiq edilmişdir

(Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Məlumatı, 1981-ci il, № 12, maddə 161)

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət heyəti **qərara alır**:

1. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamə (əlavə olunur) təsdiq edilsin.
3. Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin Rəyasət heyətinə tövsiyə olunsun ki, Naxçıvan MSSR-in Dövlət gerbi haqqında Əsasnaməni təsdiq etsin.

* Fərmanın 2-ci maddəsi tərkibində Azərbaycan SSR Qanunlar Topplusuna daxil edilməli normalar olmadığına görə verilmir.

**Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında
Əsasnamə**

*Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1981-ci il 16 mart tarixli
Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir*

1. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi Azərbaycan SSR-in dövlət suverenliyinin, fəhlə, kəndli və ziyalıların sarsılmaz ittifaqının, respublikanın bütün millətlərinin kommunizm cəmiyyəti quran zəhmətkeşlərinin dostluğunun və qardaşlığının rəmzidir.

2. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi doğan günəş fonunda pambıq və sünbül çələngi ilə haşiyələnmiş oraq və çəkiç, neft buruğu təsvirindən ibarətdir və üzərində Azərbaycan dilində: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası”, “Бүтүн өлкələрин пролетарлары, бирләшин!” və rus dilində “Азербайджанская Советская Социалистическая Республика”, “Пролетарии всех стран, соединяйтесь!” sözləri yazılmışdır. gerbin yuxarısında beşguşəli ulduz vardır.

Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Dövlət gerbinin rəngli təsvirində oraq və çəkiç, günəş və sünbül çələngi çəhrayı fondadır, neft buruğu qara rəngdədir; pambıq ağdır, yarpaqları yaşıldır; lent qırmızıdır; qızılı zolaqla haşiyələnmiş ulduz qırmızıdır.

3. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Dövlət gerbinin təsviri vurulur:

1) Azərbaycan SSR Ali Sovetinin, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin, Azərbaycan SSR yerli xalq deputatları Sovetləri icraiyyə komitələrinin, Azərbaycan SSR nazirliklərinin və dövlət komitələrinin, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin tabeliyində olan başqa orqanların binalarına, Azərbaycan SSR Xalq Nəzarəti Komitəsinin, Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin və Azərbaycan SSR-in digər məhkəmələrinin binalarına, xalq nəzarəti komitələrinin binalarına (lövhələrinə), habelə Azərbaycan SSR diplomatik nümayəndəliklərinin binalarına:

2) Azərbaycan SSR Ali Soveti sessiyalarının, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyəti, Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti iclaslarının, Azərbaycan SSR yerli xalq deputatları Sovetləri sessiyalarının keçirildiyi

salonlara, Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsi və Azərbaycan SSR-in digər məhkəmələri məhkəmə iclaslarının salonlarına, habelə uşaqların anadan olmasının və nikahların təntənə ilə qeyd olunduğu binalara;

3) Azərbaycan SSR Ali Sovetinin, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin, Azərbaycan SSR yerli xalq deputatları Sovetləri icraiyyə komitələrinin, Azərbaycan SSR nazirliklərinin və dövlət komitələrinin, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin tabeliyində olan başqa orqanların, Azərbaycan SSR Xalq Nəzarəti Komitəsinin, Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinii və Azərbaycan SSR-in digər məhkəmələrinin, xalq nəzarəti komitələrinin, dövlət notariat kontorlarının, habelə respublika tabeliyində və yerli tabelikdə olan, möhürlərinə və sənədlərinin blanklarına gerb təsvirinin vurulmasına SSR İttifaqı və Azərbaycan SSR qanunvericiliyi ilə ixtiyar verilmiş müəssisələrin, idarələrin və təşkilatların möhürlərinə və sənədlərinin blanklarına;

4) Azərbaycan SSR Ali Sovetinin, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin rəsmi nəşrlərinə;

5) Azərbaycan SSR pul-şey lotereyalarının biletlərinə.

Azərbaycan SSR-in qanunvericiliyində Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Dövlət gerbinin təsvirinin mütləq vurulmalı olduğu başqa hallar da nəzərdə tutula bilər.

4. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Dövlət gerbinin verilən təsviri, bu Əsasnaməyə əlavə edilən rəngli və ya qara-ağ təsvirə ölçüsündən asılı olmayaraq həmişə dəqiq surətdə uyğun gəlməlidir.

5. Bu Əsasnamənin tətbiqi qaydalarını Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti müəyyən edir.

Mənbə: Azərbaycan SSR qanunlar toplusu, I cild , Bakı, 1984, səh.329-331.

**Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin tətbiqi
qaydalarının təsdiq edilməsi barəsində
Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1982-ci il 12 fevral tarixli qərarı**

(Azərbaycan SSR QK, 1982-ci il, № 3, maddə 31)

Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin 1981-ci il 16 mart tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunan Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin 5-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti qərara alır:

Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin tətbiqi üzrə əlavə olunan qaydalar təsdiq edilsin.

**Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin tətbiqi
qaydaları**

*Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin
1982-ci il 12 fevral tarixli
73 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir*

1. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1981-ci il 16 mart tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin 3-cü maddəsinə müvafiq olaraq möhürlərdə, hər hansı adda olan lövhələrdə, mətbəə üsulu ilə hazırlanmış blanklarda Azərbaycan SSR Dövlət gerbinin təsvirindən aşağıdakılar istifadə edə bilərlər:

- a) Azərbaycan SSR Ali Soveti, onun Rəyasət heyəti və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin İşlər İdarəsi;
- b) Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti, onun İşlər İdarəsi, SSRİ Nazirlər Soveti yanında Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Daimi nümayəndəliyi;
- v) Azərbaycan SSR xalq deputatları Sovetləri, xalq deputatları Sovetlərinin icraiyyə komitələri, onların şöbə və idarələri;
- q) nazirliklər, Azərbaycan SSR dövlət komitələri və baş idarələri;
- ğ) Azərbaycan SSR Xalq Nəzarəti Komitəsi və onun yerli orqanları;
- d) Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin komitələri, baş idarələri, təsərrüfat quruculuğu və sosial-mədəni quruculuq işləri üzrə onun tabeliyindəki dikər dövlət idarə orqanları;
- e) Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət İnformasiya Agentliyi (Azərinform), Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət arbitrajı;
- ə) Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsi və Azərbaycan SSR-in digər məhkəmələri;
- j) Dövlət notariat kontorları və vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatı orqanları.

Yuxarıda göstərilən dövlət orqanlarından başqa, möhürlərdə və sənəd blanklarında Azərbaycan SSR Dövlət gerbinin təsvirindən SSR İttifaqı və Azərbaycan SSR qanunvericiliyi ilə hüquq verilən respublika və yerli tabelikdə olan müəssisə, idarə və təşkilatlar istifadə edə bilərlər.

2. Azərbaycan SSR Dövlət gerbinin qabarıq təsvirindən Azərbaycan SSR dövlət hakimiyyəti və idarə orqanlarının iclas salonlarında, məhkəmə orqanlarının məhkəmə iclası salonlarında, vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatı orqanlarının doğum və kəbinləri təntənəli qeyd olunan binalarında istifadə edilə bilər.

3. Həmin qaydaların 1-ci bəndində göstərilməyən müəssisə, idarə və təşkilatlar Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin icazəsi ilə Azərbaycan SSR Dövlət gerbinin təsvirindən istifadə edə bilərlər.

Azərbaycan SSR Dövlət gerbindən istifadə etmək hüququ haqqında həmin təşkilatların müvafiq yuxarı orqanları Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti qarşısında məsələ qaldırırlar.

4. Azərbaycan SSR Dövlət gerbinin təsviri olan möhürlər təsdiq olunmuş eyni tipli nümunələr əsasında Azərbaycan SSR Daxili İşlər Nazirliyi orqanlarının icazəsi ilə müəssisə, idarə və təşkilat rəhbərlərinin sifariş üzrə Azərbaycan SSR Dövlət Nəşriyyat, Poliqrafiya və Kitab Ticarəti İşləri Komitəsinin möhüroyma müəssisələrində hazırlanır.

5. Azərbaycan SSR Dövlət gerbinin təsviri olan möhürləri saxlamaq və istifadə etmək üçün həmin möhürlərdən istifadə etməyə hüququ olan müəssisə, idarə və təşkilat rəhbərləri məsuliyyət daşıyırlar.

6. Ölçüsündən asılı olmayaraq Azərbaycan SSR Dövlət gerbi təsvirinin surəti Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin 2-ci maddəsində verilən təsvirə, həmçinin, Azərbaycan SSR Dövlət gerbinin rəngli və ağ-qara təsvirinə həmişə tamamilə uyğun olmalıdır.

7. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin və həmin Qaydaların dəqiq yerinə yetirilməsinə nəzarət etmək, dövlət hakimiyyəti və idarə orqanlarına, həmçinin, Azərbaycan SSR Dövlət gerbindən istifadə etməyə hüququ olan müəssisə, idarə və təşkilat rəhbərlərinə həvalə olunur.

Mənbə: Azərbaycan SSR qanunlar toplusu, I cild , Bakı, 1984, səh.331-332.

**Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin ən yaxşı təsviri üçün müsabiqə elan olunması haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Qərarı
(5 fevral 1991)**

Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti qərara alır:

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin ən yaxşı təsviri üçün müsabiqə elan edilsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin ən yaxşı təsviri üçün 5 min manat mükafat təsis edilsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Sovetinə tapşırılsın ki, göstərilən mükafatın verilməsi üçün lazımı vəsait ayırsın.
4. Müsabiqəyə yekun vurulması Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinə tapşırılsın.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri

*Bakı şəhəri, 5 fevral 1991-ci il,
№ 20-XII.*

**Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin ən yaxşı mətni, Dövlət gerbinin, orden və medalının ən yaxşı təsvirləri üçün müsabiqə keçirilməsi üzrə komissiyanın təşkil edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Qərarı
(28 mart 1991)**

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Rəyasət heyəti «Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin ən yaxşı mətni üçün müsabiqə elan olunması haqqında», «Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin ən yaxşı təsviri üçün müsabiqə elan olunması haqqında» və «Azərbaycan Respublikası orden və medalının ən yaxşı təsvirləri üçün müsabiqə elan olunması haqqında» Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin 1991-ci il 5 fevral tarixli qərarlarını əsas tutaraq qərara alır:

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin ən yaxşı mətni, Dövlət gerbinin, orden və medalının ən yaxşı təsvirləri üçün müsabiqə keçirilməsi üzrə komissiya aşağıdakı tərkibdə təşkil edilsin:

Muradəliyev Fazil Qulam oğlu — Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Mədəniyyət və dini əqidə məsələləri daimi komissiyasının sədri (sədr)

Bünyadov Ziya Musa oğlu — Azərbaycan Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi

Vahabzadə Bəxtiyar Mahmud oğlu — Azərbaycanın xalq şairi

Qasımsadə Fuad Feyzulla oğlu — M.Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetinin kafedra müdiri, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müşaviri, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü

Quliyev Tofiq Ələkbər oğlu — Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı İdarə heyətinin birinci katibi

Əbdürəhmanov Nadir Qəmbər oğlu — Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı Rəyasət heyətinin üzvü, Azərbaycanın xalq rəssamı

Əzizov Arif Möhübəli oğlu — rəssam, Azərbaycan TKGİ mükafatı laureatı

Kazımsadə Kazım Məmmədli oğlu — R.Mustafayev adına Azərbaycan Dövlət Muzeyinin direktoru, Azərbaycanın xalq rəssamı

Məmmədov Aydın Mirsaleh oğlu — Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı yanında respublika bədii tərcümə və ədəbi əlaqələr mərkəzinin sədri, Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsi sədrinin müavini

Məmmədova Fəridə Cəfər qızı — Azərbaycan Elmlər Akademiyası Tarix İnstitutunun böyük elmi işçisi, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi

Nəbiyev Bəkir Əhməd oğlu — ədəbiyyatşünas, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının ədəbiyyat, dil və incəsənət şöbəsinin akademik katibi

Polad Bülbül oğlu — Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət naziri

Rzayev Anar Rəsul oğlu — Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının birinci katibi

Rüstəmخانlı Sabir Xudu oğlu — «Azərbaycan» qəzetinin baş redaktoru

Talibzadə Kamal Abdulla Şaiq oğlu — ədəbiyyatşünas, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki

Xəlilov Fərhad Qurban oğlu — Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı İdarə heyətinin sədri, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi

Cabir Novruz — şair, «Ədəbiyyat qəzeti»nin baş redaktoru

2. Müəyyən edilsin ki, işlər komissiyaya 1991-ci il mayın 25-dək təqdim olunmalıdır.

3. Komissiya verilmiş təkliflərin geniş müzakirəsini təşkil etsin və Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni mətnlərinin, Dövlət gerbi, orden və medalı təsvirlərinin ən yaxşı layihələrini seçsin və öz rəyini Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Rəyasət heyətinə təqdim etsin.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri.

*Bakı şəhəri, 28 mart 1991-ci il,
№ 90-XII.*

**Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında
Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu
(19 yanvar 1993)**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin rəngli və ağ-qara təsviri təsdiq edilsin.
2. Bu Qanun imzalandığı andan qüvvəyə minir.

*Bakı şəhəri, 19 yanvar 1993-cü il.
№ 460*

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DÖVLƏT GERBİNİN
RƏNGLİ VƏ QARA-AĞ TƏSVİRİ

**Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barəsində Azərbaycan Respublikasının Qanunu
(23 fevral 1993)**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında Əsasnamə (əlavə olunur) təsdiq edilsin.
2. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1981-ci il 16 mart tarixli Fərmanı (Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Məlumatı, 1981-ci il, N-5-6, maddə 70) ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan SSR-in Dövlət gerbi haqqında Əsasnamə qüvvəsini itirmiş hesab edilsin.
3. Bu Qanun imzalandığı andan qüvvəyə minir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

*Bakı şəhəri, 23 fevral 1993-cü il il.
№ 516*

**Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında
Əsasnamə**

*Azərbaycan Respublikasının
23 fevral 1993-cü il
tarixli 516 sayılı Qanunu ilə
təsdiq edilmişdir.*

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyi rəmzidir.
2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi palıd budaqlarından və sünbüllərdən ibarət qövsün üzərində yerləşən şərq qalxanının təsvirindən ibarətdir. Qalxanın üstündə Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının rəngləri fonunda səkkizguşəli ulduz, ulduzun mərkəzində alov təsviri vardır. Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin rəngli təsvirində ulduz ağ, alov qırmızı, palıd budaqları yaşıl, sünbüllər sarı rəngdədir. Qalxanın və ulduzun sağanaqları, habelə qalxanın düymələri və palıd qozaları qızılıdır.
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin qabarıq təsviri vurulur:
  - Azərbaycan Respublikası parlamentinin binasına, iclas salonuna və parlament sədrinin xidməti kabinetinə;
  - Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iqamətgahına və xidməti kabinetinə;
  - Azərbaycan Respublikasının bütün məhkəmələrinin, hərbi tribunallarının binalarına, məhkəmə iclaslarının salonlarına, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsi, Ali Məhkəməsi və Ali Arbitraj Məhkəməsi sədrələrinin xidməti kabinetlərinə;
  - yerli nümayəndəli dövlət orqanlarının binalarına və iclas salonlarına;
  - Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallarda dövlət orqanlarının binalarına;
  - Azərbaycan Respublikasının diplomatik və ticarət nümayəndəliklərinin, konsulluq idarələrinin binalarına.
4. Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsvirindən istifadə olunur:
  - Azərbaycan Respublikası Dövlət möhüründə, bütün dövlət orqanlarının möhürlərində;
  - Azərbaycan Respublikası qanunlarının, parlamentin qərarlarının, prezidentin fərman və sərəncamlarının blanklarında;
  - bu Əsasnamənin 3-cü maddəsində göstərilən dövlət orqanlarının sənədlərinin blanklarında (binalarının lövhələrində);
  - Azərbaycan Respublikası Milli Bankının buraxıldığı kağız və metal pul nişanlarında, Azərbaycan Respublikasının qiymətli kağızlarında, dövlət istiqraz vərəqələrində;
  - Azərbaycan Respublikası vətəndaşının pasportunda; Azərbaycan Respublikası vətəndaşına verilən diplomatik və başqa xarici pasportlarda;
  - Azərbaycan Respublikası parlamentinin rəsmi nəşrlərində;
  - Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş hallarda Dövlət sərhəd nişanlarında;

• Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə müvəkkilinin (Ombudsmanın) aparatının möhür və blanklarında.

5. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsvirinin mütləq vurulmalı olduğu başqa hallar da nəzərdə tutula bilər.

6. Bu Əsasnamədə göstərilən hallardan başqa Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsvirindən istifadə etmək hüququ Azərbaycan Respublikasının parlamenti tərəfindən verilə bilər.

7. Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsviri olan möhürlərin və sənəd blanklarının hazırlanması, istifadə olunması, saxlanılması və məhv edilməsi qaydası Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

8. Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin verilən təsviri ölçüsündən asılı olmayaraq həmişə dəqiq surətdə bu Əsasnaməyə əlavə edilən rəngli və ya ağ-qara təsvirə uyğun gəlməlidir.

(2 iyul 2002-ci il tarixli 356-IIQD nömrəli; 24 dekabr 2004-cü il tarixli, 815-IIQD nömrəli; 3 mart 2006-cı il tarixli, 82-IIIQD- nömrəli qanunlarla edilmiş əlavələr və dəyişikliklərlə)

Emblemlər

Konstitusiya Məhkəməsinin emblemi

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi emblemi haqqında Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi rəsmi embleminin təsviri

*Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin
22 sentyabr 1998-ci il tarixli
4-HM sayılı qərarı ilə
təsdiq edilmişdir.*

1. Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi emblemi dəyirmi formada olmaqla onun yuxarı tərəfində ədalət mühakiməsi ilahəsinin təxminən yarımfiqur təsviri ucaldılmışdır.

2. Xarici tərəfindən emblemin ətrafı buğdanın qızılı sünbülləri ilə haşiyələnmişdir.

3. Emblemin aşağı dairəsində, Yer kürəsinin mavi fonunda coğrafi meridian və paralellər, mərkəzində isə Azərbaycan Respublikası dövlət bayrağının rənglərini əks etdirən, onun ərazisinin bədii surətdə kontur təsviri verilmişdir. Həmin təsvir üzərində qızılı rəngdə məhkəmə iclaslarının dəyirmi stolu və doqquz hakim kresloları yerləşdirilmişdir. İçəridə məhkəmə iclaslarının stolu ilə üfüqi istiqamətdə qırmızı rəngdə «Konstitusiya Məhkəməsi» sözləri yazılmışdır.

4. Emblemin yuxarı dairəsində ayparanın ağ fonunda Yer kürəsinin üstündə mərkəzdə postament üzərində ədalət mühakiməsi ilahəsinin oturmuş vəziyyətdə təsviri ucaldılmışdır.

Qarşısında azca qaldırılmış və dirsəkdən bükülmüş vəziyyətdə sağ əlində ədalət mühakiməsinin tərəzisini, azca aşağı əyilmiş sol əlində Konstitusiyayı tutmuşdur. Ədalət mühakiməsi ilahəsinin azca dönmüş vəziyyətdə olan başı Konstitusiyaya baxır.

İlahənin başında səkkizguşəli ulduzlardan ibarət əklil vardır.

5. Yer kürəsinin yuxarı konturu üzrə ağ fonda mavi hərflərlə ədalət mühakiməsi ilahəsinin postamentində solda «Azərbaycan», ədalət mühakiməsi ilahəsinin postamentində sağda «Respublikası» sözləri yazılmışdır.

6. Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi embleminin təsviri hazırkı mətnə əlavə edilir.

Silahlı Qüvvələrin emblemi

Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi haqqında Əsasnamə və Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin embleminin təsviri təsdiq edilsin (əlavə olunur).

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikası Prezidenti

Bakı şəhəri, 14 may 1999-cu il
№ 131

***

Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi haqqında Əsasnamə

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
1999-cu il 14 may tarixli
Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir

1. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi hərbi qulluqçuların, həmçinin silahların, hərbi texnikanın və digər texnikanın Silahlı Qüvvələrə mənsubiyyətini bildirən nişandır.

2. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi Azərbaycan Respublikası müdafiə naziri və onun müavinlərinin əmr və direktiv blanklarında, künc ştamplarında və ya hərbi idarə orqanlarının, birləşmələrin, birliklərin, hərbi hissələrin, müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin hərbi-tədris müəssisələrinin künc ştampları blanklarında yerləşdirilir.

3. Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin emblemi silahların və hərbi texnikanın üzərində dövlət mənsubiyyətinin tanınma nişanı kimi təsvir edilir.

4. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi Azərbaycan Respublikası müdafiə nazirinin kabinetində və Müdafiə Nazirliyinin kollegiya zalında yerləşdirilir.

5. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi hərbi hissələrin Döyüş Bayrağında "Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri hərbi hissəsinin Döyüş Bayrağı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş qayda ilə fərqlənmə və hərbi qulluqçuların fərqləndirmə nişanlarında, hərbi geyim formasının predmetlərində qulluqçularının hərbi geyim formasını daşıma Qaydalarında müəyyən olunan qayda ilə yerləşdirilir.

6. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin embleminin təsvirinin verilməsinə aşağıdakı hallarda icazə verilir:

Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin çap məhsullarında, həmçinin Müdafiə Nazirliyinin buraxdığı kino, video və fotomateriallarında;

Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin sifarişi ilə hazırlanan reklam-informasiya və suvenir məhsullarında (prospektlər, bukletlər, təqvimlər, nişanlar, vımpellər, kiçik bayraqlar, saatlar, applikasiyalar, qablar, medalyonlar, dəftərxana ləvazimatı və digər məhsullar).

Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin embleminin təsviri

Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi tiyələri yuxarı baxan çarpazlaşdırılmış qılınların iti ucları arasında yerləşən səkkizguşəli ulduz və ayparadan ibarətdir. Qılınların aşağı əsaslarından tiyələr boyunca hər iki tərəfə, onların ucuna iki dəfnə budağı yönəlib. Səkkizguşəli ulduz, aypara, qılınlar və dəfnə budaqları qızılı (ağ) rəngdədir.

Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin emblemi həmçinin ağ-qara təsvirdə hazırlana bilər.

Ədalət mühakiməsinin rəsmi emblemi

Ədalət mühakiməsinin rəsmi emblemi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

1. Ədalət mühakiməsinin rəsmi embleminin təsviri təsdiq edilsin (əlavə olunur).
2. Bu Qanun dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

*Bakı şəhəri, 22 iyun 1999-cu il
689-IQ*

***

Ədalət mühakiməsinin rəsmi embleminin təsviri

*Azərbaycan Respublikasının
22 iyun 1999-cu il tarixli
Qanunu ilə
təsdiq edilmişdir*

Ədalət mühakiməsinin rəsmi emblemi Azərbaycan Respublikası bayrağının üçrəngli rəmzi təsvir olunmuş Azərbaycan Respublikasının xəritəsinin fonunda ayaq üstə gözü bağlı, sağ əlində tərəzi, sol əlində isə üzü aşağı qılınc tutmuş qadın təsvirindən ibarətdir.

Təsvir çevrə daxilində yerləşdirilmiş və çevrə aşağı tərəflərdən postamentin içərisindən yuxarı istiqamətə doğru möhkəmlik, sarsılmazlıq, dözümlülük: güc və şöhrət rəmzi olan palıd ağacının yaşıl rəngli budaqları ilə əhatə edilmişdir.

Çevrənin yuxarı hissəsində qızılı fonda "Azərbaycan Respublikası" sözləri yazılmışdır.

Postament üstündə dayanmış qadının təsviri monoxron rənglə işlənmişdir. Qızılı rəngdə olan postamentin üzərində "ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİ" sözləri yazılmışdır. Qadının başı üzərində günəş şüaları təsvir edilmişdir.

Emblemin arxa tərəfində postamentin üzərində "1999-cu il" sözləri yazılmışdır.

Gömrük orqanlarının tanınma nişanı

**Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının tanınma nişanı haqqında
Azərbaycan Respublikasının Qanunu**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

- I. «Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının tanınma nişanı haqqında» Əsasnamə təsdiq edilsin (əlavə olunur).
- II. Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının tanınma nişanının təsviri təsdiq edilsin (əlavə olunur).
- III. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

*Bakı şəhəri, 1 iyun 2001-ci il.
№ 134-IIQ.*

***

**Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının tanınma nişanı haqqında
Əsasnamə**

*Azərbaycan Respublikasının
1 iyun 2001-ci il tarixli
Qanunu ilə
təsdiq edilmişdir*

1. Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının tanınma nişanı respublika gömrük orqanlarının şərəf və şöhrət rəmzidir. O, Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının hər bir əməkdaşına Azərbaycan Respublikasının iqtisadi suverenliyini və təhlükəsizliyini müdafiə etmək, öz xidməti vəzifələrini vicdanla yerinə yetirmək və gömrük xidməti intizamının tələblərinə əməl etmək borcunu xatırlatmaq üçündür.

2. Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının tanınma nişanından gömrük orqanlarının sərəncamında olan avtonəqliyyat vasitələrində, hava gəmilərində, gömrük orqanları əməkdaşlarının xüsusi geyim formalarında, gömrük orqanlarının bütün növ blanklarında və inzibati binalarının girəcəyində, eləcə də digər yerlərdə istifadə olunur.

**Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının tanınma nişanının
təsviri**

*Azərbaycan Respublikasının
1 iyun 2001-ci il tarixli,
134-II Q sayılı Qanunu ilə
təsdiq edilmişdir*

Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının tanınma nişanı kənarları «Rənglərin standart nümunələri atlasının» 9/4 sayılı rəng nümunəsinə uyğun tünd yaşıl rəngli xətlə haşiyələnmiş, ortasında xüsusi kompozisiya təsvir olunmuş səkkizguşəli 5 sayılı rəng nümunəsinə uyğun qızılı rəngli ulduz şəklindədir.

Nişanın ortasında elementləri 11/8 və 0/12 sayılı rəng nümunəsinə uyğun mavi və boz rəngli olan qalxan, onun arasında elementləri qara və bürünc rəngli olan qılınc təsvir edilmişdir.

Qalxanı əhatə edən ağ rəngli lentdə 9/4 sayılı rəng nümunəsinə uyğun tünd yaşıl rəngdə «Azərbaycan Respublikası gömrük xidməti» sözləri əks etdirilmişdir. Ulduzun aşağı hissəsində, sağ və sol istiqamətlərinə yönəldilmiş 9/4 sayılı rəng nümunəsinə uyğun yaşıl rəngli dəfnə çələngləri təsvir edilmişdir. Dəfnə çələnglərinin üstündə ağ rəngli

açar şəkli əks etdirilmişdir.

Gömrük orqanlarının inzibati binalarının girəcəyində və eləcə də xüsusi geyim formasında istifadə olunan tanınma nişanının üstündə olan təsvir və yazılar qabarıqdır.

Prokurorluğun rəsmi emblemi

Prokurorluğun rəsmi emblemi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

1. Prokurorluğun rəsmi embleminin təsviri təsdiq edilsin (əlavə olunur).
2. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 29 iyun 2001-ci il.
№ 164-IIQ.

***

Prokurorluğun rəsmi embleminin təsviri

Azərbaycan Respublikasının
29 iyun 2001-ci il tarixli
164-IIQ sayılı Qanunu ilə
təsdiq edilmişdir

Prokurorluğun rəsmi embleminin əsas hissəsi şaquli yerləşmiş, yuxarı tərəfinin küncləri çevrə ilə kəsilmiş, üfüqi vəziyyətdə olan qövslə əhatə olunmuş, aşağı hissəsi iti bucaq olan qızılı rəngli qalxandır.

Qalxanın eni üzrə ən uzaq nöqtələri arasındakı məsafə hündürlüyün 3/4 hissəsini təşkil edir.

Qalxanın arxasına hər iki tərəfi kəsici olan bir-birinə çarpazlandırılmış vəziyyətdə iti ucları aşağı olan qızılı rəngli qılınclar bərkidilmişdir. Qalxanın yuxarı hissəsinə qızılı rəngdə səkkiz guşəli ulduz və ondan aşağıda isə iti ucları yuxarı olan aypara qabartma üsulu ilə həkk edilmişdir.

Həmçinin qalxanın dövrəsi bütün perimetri boyunca qabartma üsulu ilə lentlə əhatə olunmuş və tentin üzərinə eyni üsulla səkkiz nöqtə bərkidilmişdir. Lentin eni qalxanın eni üzrə ən uzaq nöqtələrinin biri-birindən məsafəsinin 1/6 hissəsini təşkil edir.

Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının emblemi

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının emblemi haqqında Əsasnamənin və Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının embleminin təsvirinin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının emblemi haqqında Əsasnamə və Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının embleminin təsviri təsdiq edilsin (əlavə olunur).

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 mart 2002-ci il
№ 676

***

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının emblemi haqqında Əsasnamə

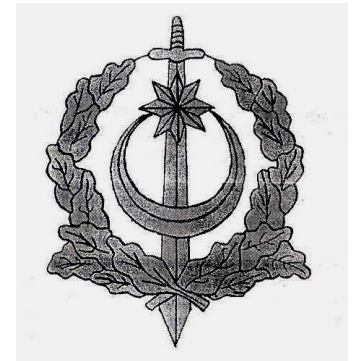
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2002-ci il 11 mart tarixli,
676 nömrəli Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir

1. Azərbaycan Respublikası Daxili Qoşunlarının emblemi hərbi qulluqçuların, həmçinin silahların, hərbi və digər texnikanın Daxili Qoşunlara mənsubiyyətini bildirən nişandır.
2. Azərbaycan Respublikası Daxili Qoşunlarının emblemi Daxili Qoşunların Komandanı və onun müavinlərinin əmr və direktiv blanklarında, künc ştamplarında, Daxili Qoşunların Baş İdarəsinin, hərbi hissələrin, tədris mərkəzinin künc ştamplı blanklarında yerləşdirilir.
3. Azərbaycan Respublikası Daxili Qoşunlarının emblemi silahların və hərbi texnikanın üzərində dövlət mənsubiyyətinin tanınma nişanı kimi təsvir edilir.
4. Azərbaycan Respublikası Daxili Qoşunlarının emblemi hərbi hissələrin və tədris mərkəzinin Döyüş Bayrağında "Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının hərbi hissəsinin Döyüş Bayrağı haqqında" Əsasnaməsi ilə müəyyən edilmiş qaydada, fərqlənmə və hərbi qulluqçuların fərqləndirmə nişanlarında, hərbi geyim formasının predmetlərində "Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri hərbi qulluqçularının hərbi geyim forması və fərqləndirmə nişanları haqqında" Əsasnamənin tələblərinə uyğun olaraq yerləşdirilir.
5. Azərbaycan Respublikası Daxili Qoşunlarının embleminin təsvirinin verilməsinə aşağıdakı hallarda icazə verilir:
Azərbaycan Respublikası Daxili Qoşunlarının çap məhsullarında, həmçinin qoşunların buraxdığı kino, video və fotomateriallarda;
Azərbaycan Respublikası Daxili Qoşunlarının sifarişi ilə hazırlanan reklam-informasiya məhsullarında (prospektlər, bukletlər, təqvimlər, nişanlar, vımpellər, kiçik bayraqlar, medalyonlar, dəftərxana ləvazimatları və digər məhsullar).

***

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının embleminin təsviri

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2002-ci il 11 mart tarixli,
676 nömrəli Fərmanı ilə

Daxili işlər orqanlarının emblemi

**Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının emblemi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı**

"Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının emblemi haqqında Əsasnamə" və "Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının embleminin təsviri" təsdiq edilsin (əlavə olunur).

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 30 iyun 2004-cü il
№ 82

***

**Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının emblemi haqqında
Əsasnamə**

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2004-cü il 30 iyun tarixli
82 nömrəli Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir*

1. Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının emblemi daxili işlər orqanlarının rəmzidir. O, Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının hər bir əməkdaşına ictimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, cinayətlərin qarşısının alınması və açılması üzrə öz xidməti vəzifələrini vicdanla, layiqincə yerinə yetirmək borcunu xatırladır.

2. Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının emblemi daxili işlər orqanları əməkdaşlarının, həmçinin silah, xüsusi vasitə, texnika və digər əmlakın Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinə mənsubiyyətini bildirir.

3. Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının emblemi Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin müəyyən etdiyi qaydada daxili işlər orqanlarının blanklarında, inzibati binalarının girəcəklərində, fərqlənmə və əməkdaşların fərqləndirmə nişanlarında, geyim formasında yerləşdirilir.

4. Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının embleminin təsvirinin istifadəsinə aşağıdakı hallarda yol verilir:

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin çap məhsullarında, kino, video və fotomateriallarında;

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin sifarişi ilə hazırlanan reklam-informasiya məhsullarında (prospektlər, bukletlər, təqvimlər, nişanlar, vımpellər, saatlar, medalyonlar, dəftərxana ləvazimatları və digər məhsullar).

***

**Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının embleminin
təsviri**

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2004-cü il 30 iyun tarixli
82 nömrəli Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir*

Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının embleminin əsas hissəsi şaquli yerləşmiş, yuxarı tərəfinin küncləri çevrə ilə kəsilmiş, üfüqi vəziyyətdə olan qövslə əhatə olunmuş, aşağı hissəsi iti bucaq olan qızılı rəngli qalxandır. Qalxanın eni üzrə ən uzaq nöqtələr arasındakı məsafə hündürlüyün 3/4 hissəsini təşkil edir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

Qalxanın arxasına tiyələri aşağı baxan, bir-birinə çarpazlaşdırılmış vəziyyətdə qızılı rəngli iki qılınc bərkidilmişdir.

Qalxanın ortasında Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi həkk olunmuşdur.

Vergilər Nazirliyinin tanınma nişanı

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin tanınma nişanı

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2008-ci il 8 may tarixli,
761 nömrəli Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir*

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin tanınma nişanı onun rəmzidir.

Tanınma nişanı Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin hər bir əməkdaşına Azərbaycan Respublikasının iqtisadi suverenliyini və təhlükəsizliyini müdafiə etmək, öz xidməti vəzifələrini vicdanla yerinə yetirmək borcunu xatırladır.

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin tanınma nişanı yarımkürə formasındadır. Sarı (qızılı) xətlərlə haşiyələnmiş, üzərində xüsusi kompozisiya təsvir olunmuşdur.

Tanınma nişanının yuxarı yarım hissəsində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağı göstərilmiş, bayrağın qırmızı rəngli hissəsində «Azərbaycan» sözü yazılmışdır.

Tanınma nişanının mərkəz hissəsində küp formasını təsvir edən çərçivə içərisində yuxarıda Azərbaycan Respublikasının səkkizguşəli ulduzu və aypara təsvir olunmuş, aşağıda isə «Vergilər Nazirliyi» sözləri sarı (qızılı) rəngdə, tünd göy rəngli fonda yazılmışdır.

Tanınma nişanının aşağı yarımkürəsinin aşağı hissəsində özünəməxsus üçbucaq şəklində sarı (qızılı) xətlərlə haşiyələnmiş formanın içərisində Vergilər Nazirliyi sözlərinin baş hərfləri (VN) xüsusi formada sarı fonda sarı (qızılı) rəngdə həkk olunmuşdur. Üçbucaq formanın hər iki yan tərəfi sarı (qızılı) rəngdə sünbül və dəfnə yarpaqları ilə haşiyələnmişdir.

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin tanınma nişanı nazirliyin vəzifəli şəxslərinin xüsusi geyim formasında daşınır, hər növ blanklarında, inzibati binalarının girəcəklərində, avtonəqliyyat vasitələrində və digər sahələrində istifadə olunur.

Fövqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi

Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi haqqında Əsasnamə

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2007-ci il 21 iyun tarixli
591 nömrəli Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir*

1. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi ümid və xilasetmənin simvolu, eyni zamanda Nazirliyin rəmzidir. O, Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin hər bir işçisinə Nazirliyin fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun məsələlər üzrə öz vəzifələrini vicdanla və layiqincə yerinə yetirmək borcunu xatırlatmaq üçündür.

2. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi Nazirliyin sərəncamında olan hərbi texnikanın, nəqliyyat vasitələrinin və digər əmlakın Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinə mənsubiyyətini bildirən nişandır. Emblem hərbi texnikanın, nəqliyyat vasitələrinin və digər əmlakın üzərində tanınma nişanı kimi dövlət mənsubiyyətini də özündə əks etdirir.

3. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi Nazirliyin blanklarında, künc ştamplarında, inzibati binalarının girəcəklərində, fərqləndirmə nişanlarında, hərbi qulluqçuların və xüsusi xidmət keçən əməkdaşların geyim formasının predmetlərində qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tələblərə uyğun olaraq yerləşdirilir.

4. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi Azərbaycan Respublikası fövqəladə hallar nazirinin iş otağında və Nazirliyin kollegiya zalında, Nazirliyin bayrağında, Mülki Müdafiə qoşunlarının döyüş bayrağında, Aviasiya dəstəsinin bayrağında, Nazirliyin gəmilərinin bayraqlarında yerləşdirilir.

5. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin embleminin təsvirinin istifadəsinə aşağıdakı hallarda yol verilir:

5.1. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin çap məhsullarında, kino, video və foto materiallarında;

5.2. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin sifarişi ilə hazırlanan təmsiletmə, reklam-informasiya və suvenir məhsullarında (prospektlər, bukletlər, təqvimlər, nişanlar, vımpellər, kiçik bayraqlar, saatlar, qablar, medalyonlar, dəftərxana ləvazimatları və digər məhsullar).

***

Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin embleminin təsviri

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2007-ci il 21 iyun tarixli
591 nömrəli Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir*

Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi 4 uzun və 4 qısa bucaqlı səkkizguşəli, qeyri-bərabər ulduzdan ibarətdir. Ulduzun 4 uzun bucağı dəfnə yarpaqlarının çələngi ilə haşiyələnmiş dairənin xarici qabaritinə birləşir.

Çələng sağ və sol tərəfdən dairə üzrə simmetrik yerləşən 24 ədəd dəfnə yarpağından ibarətdir.

Yarpaqların sayı sutkanın 24 saatını təcəssüm etdirməklə, Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin xilasetmə işlərinə daim hazır olduğunu əks etdirir. Yarpaqlar sarı rəngdə olmaqla, onun elementləri emblemin bütün perimetri boyunca qabartma üsulu ilə həkk olunmuşdur.

Ulduzun 4 uzun küncü dairənin 4 bərabər seqmenti üzərində yerləşir və dünyanın 4 əsas istiqamətini (qütbünü):

ulduzun yuxarı küncü - şimal, aşağı küncü - cənub, sol küncü - qərb, sağ küncü isə - şərq istiqamətini göstərir.

Səkkizguşəli ulduz bir tərəfdən sarı, əks tərəfdən narıncı rənglə işıqlandırılmışdır.

Səkkizguşəli ulduzun üzərində fəvqəladə hallar üzrə beynəlxalq təşkilatların emblemini əks etdirən narıncı fonda mavi üçbucağın küncləri ilə narıncı dairənin daxili tərəflərinə birləşir. Narıncı dairənin, səkkizguşəli ulduzun daxili küncələrinə birləşən sarı rəngdə nazik çərçivəsi vardır.

Səkkizguşəli qeyri-bərabər ulduz dəfnə yarpaqları ilə haşiyələnmiş dairənin daxilində günəşin 50 sarı rəngli şəfəqi fonunda yerləşir və bu şəfəqlər ulduzun mərkəzindən simmetrik olaraq dəfnə yarpaqlarının daxili sərhədlərinə qədər yayılır.

Emblemin uzunluğu eninə bərabərdir. Böyük ulduzun kiçik uclarının ölçüsü böyük uclara 3/5-ə nisbətindədir. Kiçik ulduzun ölçüsü böyük ulduza 1/4-ə nisbətindədir.

Azərbaycan Respublikası Fəvqəladə Hallar Nazirliyinin emblemi həmçinin ağ-qara təsvirdə hazırlana bilər.

Ədliyyə Nazirliyinin emblemi

**Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi emblemi haqqında
Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanı**

"Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi emblemi haqqında Əsasnamə" və "Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi embleminin təsviri" təsdiq edilsin (əlavə olunur).

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 21 noyabr 2008-ci il
№ 22

***

**Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi emblemi haqqında
Əsasnamə**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2008-ci il 21 noyabr tarixli
22 nömrəli Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir

1. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi emblemi ədliyyə orqanlarının rəmzidir. O, ədliyyə orqanlarının hər bir işçisinə nazirliyin fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun məsələlər üzrə öz xidməti vəzifələrini vicdanla və layiqincə yerinə yetirmək borcunu xatırladır.

2. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi emblemi ədliyyə orqanları işçilərinin, həmçinin silah, xüsusi vasitə, texnika və digər əmlakın Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə mənsubiyyətini bildirən nişandır.

3. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi emblemi nazirliyin blanklarında, ədliyyə orqanlarının inzibati binalarının adı göstərilən lövhələrində, fərqlənmə və əməkdaşların fərqləndirmə nişanlarında, xüsusi geyim formasında yerləşdirilir.

4. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi emblemlərindən istifadəyə aşağıdakı hallarda yol verilir.

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin çap məhsullarında, kino, video, foto materiallarında;

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin sifarişi ilə hazırlanan reklam-informasiya məhsullarında (prospektlər, buketlər, təqvimlər, nişanlar, vımpellər, saatlar, medalyonlar, dəftərxana ləvazimatları və digər məhsullar).

***

**Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi embleminin
təsviri**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2008-ci il 21 noyabr tarixli
22 nömrəli Fərmanı ilə
təsdiq edilmişdir

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi emblemi qızılı çalarlı olmaqla, dairəvi şərq qalxanının təsvirindən ibarətdir. Qalxan aşağı hissəsindən hər iki kənarı boyunca mərkəzdək mətinlik və dözümlülük rəmzi olan çarpazlaşdırılmış pəlid budaqları ilə haşiyələnmişdir. Qalxanın yuxarı hissəsində iti ucları yuxarı yönəldənmiş aypara və daxilində səkkizguşəli ulduz yerləşdirilmişdir.

Qalxanın üzərində, mərkəzdə qanunları təcəssüm etdirən kitab açıq şəkildə təsvir edilmişdir. Kitabın üzərində, vərəqlərinin birləşdiyi hissədən keçən, düz xətt boyunca şaquli yerləşdirilmiş tiyəsi aşağı baxan qılıncın dəstəyinə ədalət və tarazlıq rəmzi olan tərəzi bərkidilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

Qılıncın uzunluq və kitabın en ölçüləri qalxanın diametrinin 3/5 hissəsini, tərəzinin eni üzrə ən uzaq nöqtələr arasında məsafə isə qalxanın diametrinin 3/4 hissəsini təşkil edir.

Qalxanın dövrəsinin palıd budaqları ilə örtülməyən, qabartma üsulu ilə haşiyələnmiş yuxarı, görünən ətrafi üzərinə altı düymə bərkidilmişdir.

Emblemin palıd budaqlarının çarpazlandığı aşağı hissəsində qabartma üsulu ilə təsvir olunmuş dalğavari lentin üzərində “ƏDLİYYƏ” sözü həkk edilmişdir.

Palıd budaqlarının qalxanın arxasına keçən uc hissəsi isə budaqların uzunluğunun 1/3 hissəsini təşkil edir.

Emblemin bütün elementləri qabartma üsulu ilə həkk edilmişdir (şəkil əlavə olunur).

Dövlət Miqrasiya Xidmətinin emblemi

**Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi emblemi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı
(29 dekabr 2010)**

«Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi emblemi haqqında Əsasnamə» və «Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi embleminin təsviri» təsdiq edilsin (əlavə olunur).

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 29 dekabr 2010-cu il.

***

**Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi emblemi haqqında
Əsasnamə**

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2010-cu il 29 dekabr tarixli
Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.*

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi emblemi miqrasiya orqanlarının rəmzidir. Rəsmi emblem Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin hər bir işçisinə miqrasiya orqanlarının fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun məsələlər üzrə öz vəzifələrini vicdanla və layiqincə yerinə yetirmək borcunu xatırladır.

2. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi emblemi miqrasiya orqanları işçilərinin, habelə xüsusi vasitə, texnika və digər əmlakın Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidmətinə mənsubiyyətini bildirən nişandır.

3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi emblemi Xidmətin blanklarında, miqrasiya orqanlarının inzibati binalarının adı göstərilən lövhələrində, xüsusi geyim formasında yerləşdirilir.

4. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi emblemindən istifadəyə aşağıdakı hallarda yol verilir:

Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin çap məhsullarında, kino, video, foto materiallarında;

Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin sifarişi ilə hazırlanan reklam-informasiya məhsullarında (prospektlər, bukletlər, təqvimlər, nişanlar, vimpellər, saatlar, medalyonlar, dəftərxana ləvazimatları və digər məhsullar).

***

Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi embleminin təsviri

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2010-cu il 29 dekabr tarixli
Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.*

Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi emblemi dairə formasındadır. Dairənin yuxarı hissəsində “AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DÖVLƏT MİQRASIYA XİDMƏTİ” sözləri, aşağı hissəsində “STATE MIGRATION SERVICE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN” sözləri qara rəngli fonda həkk edilmişdir.

Dairənin daxilində yuxarıdan aşağıya doğru genişlənən tünd qızılı və açıq boz rəngli qövs formasında iki zolaq vardır. Həmin zolaqların daxilində qızılı rəngli səkkizguşəli ulduz, onun ətrafı boyunca göy, qırmızı və yaşıl rəngli çevrə formasında zolaqlar təsvir olunmuşdur. Çevrə formasında olan qırmızı rəngli zolağın üzərində səkkiz düymə bərkidilmişdir.

Səkkizguşəli ulduzun daxilində qabarıq şəkildə mavi rəngli kürə təsvir olunmuşdur. Kürənin mərkəzində paralel və meridianların kəsişməsi fonunda yaşıl rəngli Azərbaycan Respublikasının xəritəsi həkk edilmişdir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. 25 cildə, “Azərbaycan” cildi. Bakı, 2007.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası. I-II cildlər. Bakı, 2005.

Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Konstitusiyası (Əsas Qanunu). Bakı, 1978-ci il.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. (1995-ci il).

Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik topluları. (1997-2010).

Azərbaycan SSR qanunları və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanları məcmuəsi. 1938-1963-cü illər. Bakı, 1963.

Azərbaycan SSR qanunları məcmuəsi. 1938-1966. Bakı, 1966.

Azərbaycan SSR qanunlar toplusu. I cild , Bakı, 1984.

Азербайджанская Демократическая Республика (1918-1920). Законодательные акты (Сборник документов). Баку, 1998.

Резолюции и постановления съездов Советов Азербайджанской ССР. (1921-1937). Баку, 1961.

Mərdanov Misir, Quliyev Əsgər. Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzləri. Bakı, “Çaşıoğlu”, 2001.

Əliyev İqrar, Məhərrəmov Elmar. Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri. Yenidən işlənmiş nəşri. Bakı, “Nurlan”, 2008.

О.Рево. Гербы Грузинско-Имеретинской губернии Российской империи. Наука и жизнь, N8, 2000 г.

İnternet resursları

www.president.az

www.preslib.az

www.e-qanun.az

www.azertag.com

www.vesconsultancy.com

<http://geraldika.ru/region/138>